МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВІАШАГІКХЕТА!

СЕРДАЛО

Свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГІалгІай обкома, Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Советен Министрий Советен орган. Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

№ 9 (4023). | ЕРА, 21 январь, 1965 шу. | Мах 2 кеп.

АХАРХОЙ ЛОАРХІАМЕ ДЕКХАРАШ

Деррига советски халкъ санна, семилетка тІеххьара шу толамца чакхдаккхара шерра социалистически яхь а йоаржаяь, хьинаре къахьегаш ба укх деношка Нохч-ГІалгІайчен къахьегамхой. Укх шера план а, хІаьта иштта ворхІ шера план а тІеххкхоашъяра еррига торонаш оарцагІъяхар — из да цар шоашта хьалхашка оттадаь сийлен декхар. Яьржача социалистически яхье шерра дегІаух къахьегамхой инициатива. Цар лаьрхІад арахецаш йола продукци геттара дика хилийта. Республике шерра хьаллоацаш латт семилетка тІеххьарча шера план ханал хьалха кхоачашъеи, хІаьта арахецача продукце дикал лакхъеи, аьнна Грозненски химически комбината коллективо дІаболабаь болам. Цу яхьа юкъебахаб республика юртбоахама къахьегамхой а.

Юртбоахама къахьегамхошта Іалаьмате бехктокхаме да хІанзара деношъ. Гаргакхоачаш латт бІаьсти. ХІанззехьа дІаболабеннаб семилетка тІеххьарча шера лакхара хьувкъам чуэцара бола къовсам. Массадолча боахамашка йизза кийчо еш латт бІаьстанна. Колхозаша, совхозаша лаьрхІад укх шера Даьхенна дукхагІеи дикеи юртбоахама продукташ яла. Дукха балхаш да хІанззехьа чакхдаха дезаш. Керттерчарех да бІаьстан дІадувча ялатий дикагІдола фу эшшача боарамга кхоачадеш кийчдаь хилийтар. Бакъдар аьлча, цу тайпара фу дукхагІча колхозашкеи совхозашкеи долаш да. Вешта, из лорадара гІулакх дика лелац. Геттара во терко ю фуна Наьсарени Шелковскойи районий дуккхача совхозашкеи колхозашкеи, иштта кхыча районий боахамашка. Цхьайола моттигаш я цхьаккха килограмм кондиционни фу доацаш. Из ла мегаргдац. Дика кийчдаь фу хьувкъама лард я.

ЧоагІа лоархІаме да хІанз массанахьа а юртбоахама техникана ремонт яь йисте йоаккхилга. Чуйнна из болх беш ба республика механизатораш. Цхьабараша геттара доккхий толамаш даьхад. Дика къахьийгад Сунженски района «Победа» яхача колхоза, Грозненски района № 2 йолча баьца даарий шурий совхоза ремонтникаша. Республике эггара хьалха техника бІаьстан балхашта дика кийчъяь баьннаб уж. Цу тайпара техникана дика ремонт яь боахамаш кхы а да республике. Бакъда, массанахьа ишта латтац из лоархІаме болх. Тоа а ца еш, мукх йиа дукха культиватораш, нохараш, сеялкаш латт «Ингушский» совхоза цхьоалагІча бригаде. Техника ледара кийчъю кхыча районий боахамашка а.

Ханнахьа ремонт ярал кІезигагІа лоархІам боацаш гІулакх да юртбоахама техникана лерттІа доал делга а. Вай колхозашкеи совхозашкеи ялх эзар гаргга трактор, 20 эзар гаргга кхыйола тайп-тайпара машинаш я. Из Іалаьмате боккха низ ба. Цу техникана лерттІа доал а деш, цунах бизза пайда эце хийцца карагІдаргІа хьалхашка латта декхараш толамца кхоачашде. Юртбоахама машинашта во доал ду Шаьла, Урус-Мартана, Наурски, Ножай-Юрта районий дуккхача колхозашкеи совхозашкеи. Цига технически гІулакх дара графикаш оттаяьяц, йоххалца болх байт машинашка.

Техникана ремонт елга а, хІаьта цунна доал делга а цІенхаштта тоаде деза.

ДІадахача шера республика боахамаша лерттІа кийчйир эябь. Бакъда, ялат дика тІадалийтара хІанз эшар да лаьтта шортта удобренеш яхкар. Цу балха лоархІаме да удобренеш йоаггІача тайпара яхкар. Цудухьа къаьстта теркам тІабахийта беза цу гІулакха колхозийи совхозийи агрономаша.

Укх шера чІоагІа терко е еза кхашка хиш дахкара, хІана аьлча укх Іай лоа кІезига диллад. Из иштта дале а цу балха дукха саготдеш бац Урус-Мартана, Шаьла производственни управленешка.

Эггара чІоагІагІа хІанз терко е езаш дола гІулакх да лаьтта. ЛерттІа пайда эца беза цунах, лакхъе еза цун культура. Вай республике тайп - тайпара лаьтташ да. ХІара зоне ший тайпара белгалонаш а я. Цудухьа чІоагІа лоархІаме да нийсагІа йола севообороташ лелаяр. ДІадахача шерашка массайолча зонашта лаьтта леладара цхьа тайпа система оттаяь хиларах мел доккха зе даьлар ховш ма дий. Партеи правительстваи дІадаьхад юкъера уж кхоачамбоацараш, шерра никъ хьабийллаб юртбоахама къахьегамхой инициативана.

Севообороташ белгалйоахача хана теркалде деза паччахьалкхен хьашташ. Из болх тІехьабаха йиш йолаш бац, из вІаштІехьбаккха беза Ілман ларда тІа, хІара боахама белгалонаш теркал а еш.

Республика цхьадолча боахамашка хІанз а дац кхай исторе книжкаш. Цудухьа цига нийса лелаяц агротехника, хьежац лаьттан хувцамашка.

Из болх сихха вІаштІехьбаккха беза хІара боахаме, лакхера указани ярга ца хьежаш. Цу балха къаьстта терко е еза юххьанцарча партийни организацеша. Юртбоахама специалисташ декхарийла ба из гІулакх кхетамца вІаштІехьдаккха.

Семилетка тІеххьара шу толамца чакхдаккхар республика юртбоахама къахьегамхой сийлен декхар да. Берригa низ, еррига торонаш оарцагІъяьха къахьега деза хьалхашка латта декхараш дизза кхоачащдара. ШерагІа йоаржае еза юртбоахама къахьегамхошта юкъе социалистически яхь, укх шера. Даьхенна дукхагІа а дикагІа а юртбоахама продукташ лургйолаш.

КАРАБУЛАКСКИ ГАЗОБЕНЗИНОВИ...

Хьалха яьсса иллача моттиге хьаяьй керда предприяти — Карабулакски газобензинови завод. Сигала лакха урагІа яхай керттерча объекта — комбинированни технологически установка колоннаш. Завода доккхача коа итташ километраш йоккха а зІамига а турбопроводаш я. Компрессорни станце болх беш я низ бола машинаш. Завода хІанз доал деращ технологаш ба. Боккха а чоалхане а ба цар боахам. Малав цунна кулгалдеш. Керда предприяти хьалъярца цхьана завода директе, мехкдаьттаи газови управлене кулгалхоша ханнахьа йоакхо йир кадраш кийчъяра. ХьалхагІа Грозненски крекинг-заводе воккхагІвола технолог хинна Ю. Берендеев газобензинови завода керттерча инженералла хьожаваьв, хІаьта Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе инженер хинна В. Третьяков комбинированни установка начальник ва. Керда говзалаш Іомаяьй моттигерча дукхача болхлошта а.

Хьалхара итташ тоннаш продукци — газови бензин арахийцад кердача установка. Химически промышленноста башха-дика бедал я из.

Юххьанца балха юкъе цхьадола кхоачамбоацараш а гучадаьннад. Технологаша шоаш дІадоах уж.

Семилетка тІеххьарча шера план ханал хьалха кхоачашъяра Грозненски химкомбината коллективо дІадоладаь гІулакх хьал а лаьца химикашта шортта а дика а бедал яла дош деннад газобензинови завода къонача коллективо.

Сурта тІа: завода операторащ Безрученко Анатолийи Лямзин Александри. Н. Кобиашвиле сурт.

БІАЬСТАННА— ДИКА КИЙЧО

Наурски производственни управлене «Терский» яхача совхоза централъни усадьбе бІарччача шера ю укхаза трактораштеи автомашинаштеи ремонт, цхьабакъда, эггара халагІа бола мухь тІабуж гуйран-Іан ханна.

ХІанз техникана ремонт яра производственни план кхоачашъяр духьа лелаеча социалистически яхьа юкъебахаб совхоза механизатораш, хІаьта цар хІанзле тоъал доккхий толамаш а даьхад. Масала, соахка йиълагІча квартале 18 трактора ремонт е езаш бар уж, хІаьта бокъонца ремонт яь араяьккхараш 21 трактор яр.

Узловой способах ремонт ю укхаза техникана. Моторни передачай коробкашта, электрооборудованена, топливни аппаратурана ремонт яр санна йола керттера узлаш вІашагІъехкай.Ерригаш а ялх я узел.

Узлашта бийкъа а бийкъа, болх бара механизаторашка йиш хулийт балха хьокхамаш лакхде, шоаш шоашта тІахьожам лоаттабе. Масала, хьаэцаргья вай тракторнии автомобильнии двигателашта ремонт яра узел. Механизатораша А. Кукановеи Ю. Никифоровеи хІара денна тІехкхоачашъю производственни заданеш. Болх массаза а дика хул.

Къаьстта а дика къахьег пхьаро Ларионов Павелеи молотобойца Пыльцын Владимиреи.

ТІехдика болх бу Иван Степанович Анникова. Дукхача Шерашкарча балха опыто йиш хулийт цунга тракторнии автомобильнии коленчати гІовраштa геттара нийса шлифовка е. Иштта цунна тІадиллад двигателий блокаш хьокхилга а.

Кхы а дикагІа производственни толамаш даьхар цар лоалахоша—шоашта тІаийца хинна декхар ханал хьалха кхоачашдаь хинначa «Сельхозтехника» Наурски объединене ремонтни мастерской механизатораша. Трактораштa ремонт яра шера производственни план 161 процент кхоачашъяьй.

Массаза а болх беча болхлоел совнагІа, укхаза трактораштеи автомашинаштеи ремонт еш ба Надтеречни зонерча пхиъэ а совхозера механизатораш.

«Сельхозтехника» механизатораша лерттІа терко ю хІара боахаме юртбоахама машинаш йолча моттиге а ремонт яра. Результаташ дика хул хьалха латтача техникана ремонт яйташ нов. Умаров волча «Знаменский» совхоза. Укхаза а белгалдаккха мегаргдолаш да сеялкаш, жаткаш, культиваторащ, кхыйола юртбоахама инвентарь кийчъеш болча берригача слесарий а производственни хьокхамаш дика хилар. Из бахьан долаш хила мег шоаш гІулакх деча совхозашкарча ерригача техникана укх шера 20-гІа февраль хьатІакхачалехьа ремонт яь бовла лаьрхІа уж хилар а.

Из дика уйла я! Цхьабакъда, царел тІехьабусаргболаш бац трактораштa ремонт еш бола новкъостий а. Январь бетта ремонт е лаьрхІа хинна 20 машин ханал хьалха кийчъяь яьккхар цар. Из а сий долча механизаторий керда къахьегама коталo я.

Цунца цхьана, ремонт яра балхаш шорта а во а лелош дола боахамаш а да Наурски районе. Царех я Ленина цІерах йола совхоз. Укхаза кхоачашъяьяц 1964 шера йиълагІча квартале трактораштa ремонт яра план. Тоаяь ца йоалаш цхьа бутт ах бутт—шин бутт боаккхаш латташ а тракторaш я укхаза. Из долла хІама цхьан бахьанах да: болх бе вІаштІехьа хургдола хьанин нийсдаьдац мастерскешка. Массехк шу да типови мастерскеш хьалъергья яхаш дувца, цхьабакъда, даьсса хабар мара цунах хулаш хІама дац.

Бакъда, араюккъе болх беш-м бац механизатораш. Топливни аппаратурана, пусковой двигателашта узлай головкаштен кхыча оатхалаштен ремонт отар чу ергйолаш вІаштІехьдаьккхад. ХІаьта трактораштa ремонт еш хилча, уж чуюг тхов а оагІош а аьшках даь долча помещене. Уж шин гІирс даррегІа хьалбаьб совхозо, цхьабакъда царех хьабоалаш пайда-м бац. Іай шийла я, аьхки са ца тохалуш йІайха я.

Слесара балха йоккха опыт йолаш ва Николай Иванович Озеров. Шонкаш йоахкача цун кулгаша тоаяьй эзараш чоалхане оатхалаши узлаши. Цудухьа производствера гІулакхаш цунца дийцача гІойленагІа хет. Цунна дика хов техникана ремонт еш бела болхлой тесса бита хилар. Техникана ремонт еш латтача коа цхьаккха а плакат, лозунг дац. Къахьегама листок тІеххьара араьнна ха вІалла дага а ягІац болхлошта. Социалистически яхь йоаржаяра дешага хьожаш цхьаккха саг вац совхозе. Ишта латт уж дешаш укхаза йоккхий партийни, профсоюзни, комсомольски организацещ йоллашехьа а.

Ремонт еча болхлой къахьегам аттача баккхара даь цхьаккха хІама дац совхозе. Трактористаша кулгашца ду машинаш вІашагІъяхареи вІашагІйохкареи балхаш. Узлашта ремонт ергйола бригадаш вІашагІъехкаяц. Кулгалхоша оарцагІа а баьнна керда токарни станокаш ца лахар бахьан долаш къаьнача, моццагІе а списать даь хила езаш йолчар тІа балхаш ца дича ца боалаш ба механизатораш.

Кхоачамбоацараш кхы а дувца йиш яр. Цхьабакъда, дІадоладаь къамаьл чакхдалалехьа лаьрхха бехк баккха дог доагІа «Грозвино» объединене кулгалхоех. Цу объединенена чубоагІа из башха кьонагІчарех боаца комсий боахам — Ленина цІерах йола совхоз. Юкъ-юкъе баьхке хила-м хул укхаза «Грозвинора» специалисташ, цхьабакъда, шоаш хилча а пар деш цхьаккха тайпа пайдана а долаш практически новкъостал-м дац.

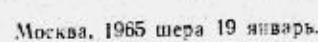
Л. ГРИГОРЬЕВ.
М. АЛБОГАЧИЕВ.

ГРАФИКАЛ ХЬАЛХА

Грозненски химически комбината коллектива болам дог раьза хинна хьал а лаьца семилетка тІеххьарча шера план ханал хьалха кхоачашъяра шерра социалистически яхь йоаржаяьй тха заводе. ДІабахача ах бетта план ханал хьалха кхоачаш а еш планал совгІа бІаьш тоннаш продукци арахийца дукха установкаш я тха заводе. Царна юкъе я коммунистически къахьегама сийлен цІи лелаю нн. Абасалиева, Побереева, Хаджиева, кхычар кулгалду установкай коллективаш.

Къаьстта дика къахьегарца белгалъяьнна я №1 йолча цеха коллектив. Валови продукци арахецара ах бетта план 116 процент кхоачашъяьй цо.

В. СТАРЧАК.

РСФСР ГІИШЛОШЪЯРА МИНИСТЕРСТВА ГЛАВСЕВКАВСТРОЯ ГІИШЛОШЪЕЧА ОРГАНИЗАЦЕЙ БОЛХЛОШТА РСФСР ЗАСЛУЖЕННИ ГІИШЛОНХО ЯХА СИЙЛЕН ЦІИ ЯЛАРАХ ДОЛА РСФСР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

ГІишлош хьалъеча доккхий хІамаш карагІдаларах РСФСР заслуженни гІишлонхо яха сийлен цІи лойла:

1. Бакаева Казимата — «Грозхимнефтестрой» треста штукатура.
2. Болдинов Николай Григорьевича — «Грозхимнефтестрой» треста слесарий-монтажникий бригадира.
3. Гуржий Николай Михайловича — № 11 йолча треста комплексни бригада бригадира.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Н. ИГНАТОВ.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума Секретарь С. ОРЛОВ.

Москва, 1965 шера 19 январь.

ТІеххьарча тІема турпалаш

МОХНАТИН ЯХА ЮРТ. (Черниговски область). Селхан сецца денз дІакъовлаиза Ленина цІерахча колхоза тракториста Савенко Григоре цІа. Цу юртара нах цу цІен даьга доккха дика денача вІашагІкхийттабар. Украинец волча венавар Кьилбаседера цун фронтовой доттагІ Михаил Еремин. Берлине тІом беш цхьана хиннаб уж, рейхстага тІа байракх егІай. ДІабахача тІема тІеххьара хиннача тІема сурт юхаметтаоттадеш уж турпалаш лехаб историкаша. ЧоаггІа ладувгІар ахархоша гвардейцаша дувцача шоаш леладаьрашка.

...1945 шера 30 апреле дар из. Денал дола бІухой хьалхара чухьийлхар рейхстага. Дега гаргагІа хургйолаш байракх че а елла зІамагІа вола сержант Михаил Еремин стрелкови полка мугІарех волча бІухочунца Григорий Савенко дІахьалха хьийлхар. Зданена дІачувоалача кертерча моттига дІатІакхача гаьна воацаш Еремина чов хилар. Цигга чов дІа а йийхка, дІахо бахар бІухой. ЦІаьхказа тІагІертача рейхстагерчарех цхьан колонна тІа цІе байракх урагІъяхар. Из чІоагІйир Еремина човна тІера хьадаькха-ча бинтаца.

ТІем тІара цІабаьхка нах мехка массе миІингне кхоачаш да-юха бийкъар. Цхьаннена шоллагІвар мичахьа ва ца ховш, дІаийр уж. Цхьабакъда котaлон Ди тІакхоачаш «Комсомольская правда» араяьккхар исторически штурм яьча майрача кІанташта хетаяь оагІув. Цу тІа дувцар Савенко Григорех фу хиннад хац, яхаш. ХІаьта Савенкос ше вувцаш хоам бир! Цо цу сахьате телеграмма яхьийтар Архангельски областе Няндомски лесхозе трактористалла болх беш волча Еремин Михаилага. ВІаши каьхаташ кхахьийта баьлар доттагІий, хІаьта хІанз Еремин Михаил ший сесагаца шийца цхьан тІем тІа хиннар волча Черниговщине хьоашалгІа венав.

Иштта вІашагІкхетарах хинна дега гІоз кхы а лакхйир Москвера бенача хоамо: Советски Арме полковника Самсонов Константина одноnолчанашка лайтача моаршало. Берлин яккха тІом баьча деношка батальона команда еш хиннав из, ший бІухошта — Еремин Михаилаи Савенко Григореи даь денал дола гІулакх дика дагадоагІа цунна. Фашизмал котдаьнна 20 шу дизар деэдеча денна доккхий къахьегама толамаш даьха механизатораш накъа бахар ловш ловца баьккхар цо царна.

П. Федотова сурт.

К-800 КИЙЧА Я!

КПСС XXII съезда цІерахча ленинградски Металлически заводе хьаяьй европейски континента эггара йоккхагІа йола К-800-240 яха паровой турбина. Цун низ — 800 эзар киловатт, 1913 шера паччахьа Россе хиннача ерригача электростанцей бар миссел хІана бац аьнна ба, цох хул 13 Волховски электростанци, е цу цхьан агрегата чу хош цаІ ах Днепрогэс.

Укхаза, Металлически заводе, 40 шу хьалха хьаьяр 2 эзар киловатт низ бола хьалхара советски паровой турбина. Ший шовзткъа шу доала ди советски паротурбинаш ераша цхьан агрегата низ 400-зза дукха болаш дезду!

К-800 ши вал я. ЗІамагІа йола 300 эзар киловатт низ бола турбина хьалхагІа хьае эзаш хилар. 1964 шера октябре толаме тохкамаш дир цунна. 500 киловатт низ бола вал хьаяра балхаш сихделар декабрь бетта. Из декхар а толаме кхоачашдир Металлически завода коллективо.

К-800 яхача турбинаех боккха пайда баргба советски энергетикана. Хьаэцаргья вай хІара яр 2400 эзар киловатт низ бола ши электростанци. Цу цхьаннена 300 эзар киловатт низ бола 8 турбина оттае езаргья е 800 эзар киловатт низ бола 3 турбина. Цу тайпара электростанци хьаелга дукха дарегІа да, цунна кІезигагІа доагор, гІулакх ду нах эш. К-800 дозал цхьа эзари ах эзари тонн я

Керда турбина-гигант Украинерча Славянски ГЭС-е оттаергья.

Автоном НЕПОМНЯЩИЙ.
АПН.

ТАСС фотохроника

Эшараш дукха дале а ремонт сиха ю

Бригадно-узловой методах ю оаха ремонт. Отделенешкара хьабаьхкача механизаторий хІара бригадо вІашагІйоаккх шо-шоай трактор, хІаьта двигателаш, доагора аппаратураш, электрооборудовани, кхыйола чоалхане хІамаш цехашка дІател тоаяйта.

Дуккхача хана денз болх беш хьабоагІаш а техника геттара дика йовзаш а бола механизатораш ба цехашка болх бераш. Масала, двигателаш тоаеча цехе болх беш ба Дельмаев Саид-Ахьмад, Гикаев Дога, Чантаев Жумалат, доагора аппаратураш тоаеш ва Абдулкадыров Тата, электрооборудовани тоаю Асхабов Іалаудинеи Абдулхаджиев Салаудинеи. Дика ю цар ремонт. Сменни нормаш тІехкхоачашъю.

Укх шера хьалхарча квартале 35 трактор я оаха тоаяь араяккха езар. Цудухьа цар вІаштІехьдаьннад хІанзлехьа а ялх трактор тоае, укх деношка тоаяь а яьнна мастерскешкара араяргйолаш я кхы а массехк трактор.

Тхона эшар хьалац «Сельхозтехника» объединене а. Инструменташи запчастеши ца хилар чІоагІа Іаткъ балха, из бахьан долаш деш хІама доацаш дукха ха йов болхлой. Оаха дехар ду «Сельхозтехника» объединене тхоашта гІо дар.

Мастерскешка лерттІа болх бе хьалащ дац. Ара санна шийла я укхаза. Котельни ца хиларах болх беш яц паровой система. Ер пхелагІа шу да «Чечингсельстроя» № 1 йолча СМУ болхлоша котельни хьалъе йолаяь, бакъда, укх ханналца яь йоалаш яц из.

Болх бара эша хьалаш во дале а дика хьокхамаш доах трактораш тоаеча механизатораша Закаров Султана, Эскиев ШапаІа, Лилаев Ширване, Сембиев Абу-Супьяна, кхычар а. Дийнахьара нормаш кхоачаш ца еш цхьаккха а тракторист вац тха мастерскешка. Иштта дика къахьег «СК-3» яха комбайнаш тоаеш боахкача Дондаев Саламус, Сембиев Мохьмада, Бекбулатов ТІурус. Кхо комбайн тоаяьй цар.

БІаьсти ма яьллинге а цхьаккха сахьат ха зехьа ца йоаеш ден-буса лаьтта аха доладала кийча хила деза. Ишта болх дІаболабе йиш хургьяц трактористаш тоъаш ца хуле. Механизаторий кадраш дукхагІа хилийтара биъ бетта дешаш йола трактористий курсаш хьайийлай совхозе. 35 совгІа саг ва цу курсашка дешаш.

Я. МАХМУДОВ,
Урус-Мартана производственни управлене «Красноармейский» совхоза ремонтни мастерской заведующи.

ШУРА АЛСАМЙОАККХ

Дика чакхдаьккхад дІадаха шу Сунженски производственни управлене «Шеча Эскара» цІерахча колхоза шурий-товарни ферма коллективо. ХІанз а къахьегама темпаш лох ца йолийташ хьабоагІа уж. Дояркаша, скотникаша укх шера хІара кхоабача Іаттагара 2100 килограмм шура яккха лерхІ.

Ферма заведующе нов. Скорикова, зоотехника нов. Дудинцева чІоагІа терко ю доаханна кхоачамбалла доакъар хилийтар духьа. Дийнахьа хІара кхоабача Іатта лу 20 килограмм силос, 15 килограмм жом, шортта йол, ча, кхыдола доакъар.

Шура дукхагІа яккхар духьа йоаржаьча социалистически яхье хьалхагІа санна хьалхара моттиг лелаю дояркаша Матузная Экатерина, Небельская Зояс, доярa Ливинштейн Федора, кхыбараша. ХІанз шоай групперча хІара Іаттагара 10 килограммага кхаччалца шура йоаккх цар.

И. ГУЗЕЕВ.

ЭКОНОМИКЕИ КУЛЬТУРЕИ ДЕГІАЙОАЛАЯРА КЕРДАЧА ТОЛАМАШКА

Нохч-ГІалгІай АССР Статистически управлене хоам бу

Парте XXII-ча съезда исторически решенеш кхоачаш а еш, семилетка ялхлагІча шера республика экономикеи культуреи дегІайоалаєча керда толамаш даьхад Нохч-ГІалгІай АССР-а къахьегамхоша.

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

Укх семилетках дІадахача ялх шера промышленни производства боарам 1,9-зза хІана беннабац аьнна лакхбеннаб, юкъера лаьрхІача хІара шера лакхбалара темп 10,9 процент а йолаш.

Кхы а лакхагІча темпаща дегІаихад промышленноста керттера доакъош мехкдаьтта доахар, химически, машинаш ер.

Республике ерригача промышленносто валови продукци арахецара 1964-ча шера план 101,5 процент кхоачашъяьй, 1963-ча шераца нийсбича промышленни продукце боарам 10,1 процент дукхагІа лакхбеннаб.

Цунга хьежжа 31 процент дукхагІа хиннай мехкдаьтта доахача промышленноста продукци, химически — 28 процент, машинаш еча — 10 процент.

1964-ча шера валови продукци хьаяра план предприятешка гІолла укх тайпара кхоачашъяьй:

	Шера план кхоачашъяра процент	1964-шу 1963-чу шера процентаца нийсдича
Къилбаседа-Кавказски Совнархоза предприятеш	**100,8**	**112**
«Грознефта» объединени	**100,5**	**128**
цу даькъе:		
мехкдаьтта промыслови управленеш:		
«Октябрьнефть»	106	107
«Старогрознефть»	102	110
«Горскнефть»	104	195
«Малгобекнефть»	101	151
«Сунжанефть»	101	98
Гудермесски НПУ	104	91
Нефтегазови управлене	115	111
Центральни ремонтно - механически завод	105	111
«Грознефтехимзаводы» яха объединени	**102**	**115**
цу даькъе:		
Грозненски химически комбинат	103	133
Грозненски мехкдаьтта чакхдоаха завод	102	107
Крекинг-завод	105	98
Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоаха завод	100,3	96
Нефтемаслозавод	103	119
Производственно-товарни контора	101	115
Машинаш ю арматурни завод	114	96
Ацетонови завод	103	112
Автогенно-карбидни завод	114	111
Нохч-ГІалгІай химзавод	111	105
Производственно - энергетически контора	110	109
«Красный молот» яха завод	103	112
Транспортни машинаш ю завод	87	110
Кхачан машинаш ю завод	104	2-зза
«Электроприбор» яха завод	106	163
«Электроинструмент» яха завод	100,2	3-зза
Медицински инструментий завод	109	—
Литейно-механически завод	103	100
Автотракторни ремонтни завод	103	161
«Терек» яха мебельно-хьу чакхйоаха Нохч-ГІалгІай производственни объединени	**102**	**93**
ГІишлой-материалий предприятей Нохч-ГІалгІай производственни объединени	102	90
Слюдяной фабрика	106	113
Кога гІирсий фабрика	101	102
Грозненски швейно-трикотажни производственни объединени	105	74
Грозненски мясоптицекомбинат	83	103
Грозненски консервни завод	105	92
Ассински консервни завод	109	100
Грозненски маслозавод	107	147
Кондитерски фабрика	104	120
Пивзавод	102	104
«Грозвино» яха производственно-совхозни объединене моттигерча советий промышленность	**108**	**108**
Маькхапекарни промышленноста трест	108	110
Бахача наха цІагІа эша гІулакхаш ду управлени	107	103
Республикански министерствайи ведомствайи промышленность	**105**	**106**
РСФСР-а гІишлой министерства предприятеш	**104**	**107**
Грозненски аьшкабетонни конструкцей завод	104	106
Шалински аьшкабетонни хІамайи конструкцейи завод	79	90
«Чечингсельстрой» треста аьшкабетонни хІамай завод	114	100
Рудни йоаца гІишлой материалаш йоахеи чакхйоахеи управлени	119	129
Шура кийчъяреи чакхъякареи управлени	**99,1**	**110**
Хьуна боахамеи хьу лораяреи управлени	**106**	**127**
Автогаражни оборудоване завод	**101**	**103**
ВОС предприятеш	**113**	**107**
Ерригсоюзни юкъарча министерствайи ведомствайи промышленность	**108**	**108**
Энергетически управлене «Грозэнерго»	**109**	**108**
цу даькъе:		
Новогрозненски ТЭЦ	109	108
Грозненски ТЭЦ	108	106
ТЭЦ № 3	115	112
ТЭЦ № 4	118	115
Центральни ремонтно-механически завод	109	112
Электромеханически завод	101	103

Валови продукци хьаяра ерригa план кхоачашъяьяле а дуккхача промышленни предприятешка гаьнна пайда ца вцаш йисай продукци дукхагІа а дикагІа а хьаяра йола резерваши торонаши.

Валови продукци арахецара 1964-ча шера план кхоачашъяьяц 18 промышленни предприяте, паргара хьа ца кхоачаш йисай 8,3 миллион сома маьха продукци. Кхоачашъяьяц мехкдаьтта аппаратура, тракторашта тІехьтувса кечалаш, кирпишк, вІашагІйоалла аьшкабетон хьаяра, херх хьакха чакхъяьккха хьу, бежан даьтта, дулх даккхара йола шера план.

Дукха промышленни предприятеш валови продукци арахецара план кхоачаш а яь, натураца лаьрхІача оттаьча ассортимента планах лоархІаьяц—«Красный молот» яха завод, гІишлой материалий предприятей производственни объединени, Грозненски аьшкабетонни хІамай завод, Грозненски галантерейно - трикотажни фабрика, Грозненски консервни завод, цхьайола кхы предприятеш.

1964-ча шера кооперировании поставкай план болат лоаладара 110 процент кхоачашъяьй, чок лоаладара — 109 процент, поковкашта — 124 процент, штамповкашта — 110 процент.

Керда техника юкъекхахьар, производства технологи эргайоахаш тоаяри из дика вІаштІехьъяккхари, къахьегамхой творчески хьинар чІоагІа айдалар бахьан долаш промышленносте къахьегама овсарле лакхъяра задани тІехкхоачашъяьй.

1963-ча шераца нийсйича къахьегама овсарле 5,9 процент дукхагІа лакхъеннай. Цхьабакъда, 17 предприяте кхоачашъяьяц къахьегама овсарле лакхъяра план, хІаьта цхьайолча предприятешка къахьегама овсарле кхыметтел соахкарчул а лохъеннай.

Укх даннеша хьахьокх промышленноста цхьацадолча доакъошка план мел кхоачашъяьй а промышленни продукци мел дукхагІа яьккхай а:

	1965 шера план кхоачашъяра процент	1964-чу 1963-ча шера процентаца нийсдича
Доагореи энергетически промышленность		
Мехкдаьтта	102	134
Газ	100,4	122
Бензин	104	106
Фатаген	100,5	94
Дизельни доагор	104	116
Лигроин	100,5	98
Парафин	104	119
Мехкдаьтта битум	113	81
Машинашта хьекха даьтташ	108	101
Электроэнерги	109	107
Теплоэнерги	105	108

ДІадахача ялх шера мехкдаьтта 3,1-зза дукхагІа даьккхад, газ — 4,7-зза, электроэнерги — 1,7-зза.

Химически промышленность		
Спирт синтетически	104	180
Фенол	107	103
Ацетон	107	103
Цу даькъе синтетически	105	102
Бутилови спирт	113	111
Синтетически дубителаш	104	5-зза
Полиэтилен	107	136

Семилетка шерашка 12-зза дукхагІа даха доладаьд синтетически спирт, фенол — 2,3-зза, ацетон — 1,9-зза.

Машиностроени		
Мехкдаьтта аппаратура	98	133
Насосаш	100,0	106
Хица лаьттан тІонаш дохаду агрегаташ	100,0	100,0
Скважинаш караерзаяра эша цементировочни агрегаташ	100,0	114
Автомобилаща мехкдаьтта дІаккхуьа пистернаш	100,8	100,8
Тракторашта тІехьара кечалаш	87	79
Шушаш юла автоматаш	100,0	160
Амперметраши вольтметраши	102	176
ГІишлой материалий промышленность		
Етта кирпишк	97	96
Щен тІа юлла кирпишк	88	97
БІир	113	109
ВІашагІйоахка аьшкабетонни конструкцеш	93	100,7
Хьунеи хьу чакхйоахеи промышленность		
ГІишлошка йода хьу дІаозар	130	120
Херх хьекха чакхъяьккха хьу	95	134
Шаьръяь фанера	106	112
Яйга промышленность		
Тийга яь хІамаш	112	79
Чухнахьа дувхо пазата барзкъаш	81	170
Телата кога гІирс	101	103
Цу даькъе: берий кога гІирс	119	75
Кхачан промышленность		
Дулх	88	106
Колбасно-ветчинни хІамаш	118	110
Бежан даьтта	91	106
Шенача шурех яьккха продукци	107	113
Нахча	112	118
Кондитерски хІамаш	107	115
Маькха-булкай хІамаш	109	116
Макаронни хІамаш	103	103
Ганарий даьтташ	112	150
Консерваш	99,0	104
Шекар	93	118
Пиво	104	101

1963-ча шераца нийсдича дукхагІа даьккхад: дулх — 805 тонн, колбасни хІамаш — 220 тонн, кондитерски хІамаш — 535 тонн.

Культурно-бытовой гІуланхаштеи боахамаи эша предметаш хьадар		
Мебель	100,6	81
ПхьегІаш	72	93
Менгеш	100,4	104

Республика дуккхача промышленни предприятешка лоархІамегІарча халкъа боахама декхареш цаІ а лоархІаш боагІаш бола къовсам лоаттабац арахецаш йола продукци дикагІа хилийтар духьа. Цхьайолча предприятей — мебельни, швейни, кога гІирса, кхачан промышленноста — коллективаша дуккхача даькъе ийераща ца а хецаш, план кхоачашъяр духьа арахец продукци. 1964-ча шера эшшача тайпара ца хилар бахьан долаш, ца йоххийташ соцайир 13700 тийга хІамаш, 8500 пар кога гІирс, 987 единица мебель, эзар совгІа аьшка менгеш; 14,3 тонн кондитерски хІамаш, кхыдола промышленноста товараши кхачан продукташи.

Экономически хьоккхамаш дІахо тоадеш болх баьб 1964-ча шера дуккхача предприятешка. Бедал, материалаш, доагор, электроэнерги дукхагІа кхояра, продукци дикагІа хилийтара, хІаьта иштта дукха организационно - технически мероприятеш чакхъяхара чотах, юххьанцарча даннеех, продукци яккхарга дІабода мах планал совгІа лохбарах ахча кходаьд «Грознефта» объединене гІолла 1 миллион сом, «Грознефтехимзаводы» яхача объединене гІолла 1,5 миллион сом, крекинг-заводе — 500 эзар сом.

Цунна нийсса продукци дикка езъяьй «Трансмаш» яхача заводо, Шалински аьшкабетонни хІамаш еча заводо, швейно-трикотажни объединене. Дукха предприятеш рентабельни яц.

Керда техника юкъекхуьаш, производственни процессашта механизаци автоматизаци еш болх баьб дІахо промышленни предприятеша, Грозненски мехкдаьтта Іилма-тохкама институто, мехкдаьттан газови промышленноста комплексни автоматизаци яра Ерригсоюзни Іилма-тохкамеи проектно - конструкторски институто.

Мехкдаьтта доахачеи мехкдаьтта скважинашта бурув тохачеи чакхбаьккхаб шийтта лоархІамера Іилма-тохкама болх, мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьтта химеи — 25. Бурув тохача шеррача боараме чакхъяьхай вышко-монтажни балхашта еш йола механизаци, зІамигдаьчеи кагий диаметраш йолчеи осташца, одношарошечнии алмазнии осташца дийттад бурув.

ТІоанашта искусственни низ тІахьош йола процесс — хий, газ, фо — юкъеяра чотах кхы тІа 500 эзар тонн совгІа мехкдаьтта даьккхад.

«Красный молот» яхача заводе духхьашта кийчъяьй мехкдаьтта промышленноста эшача машиний керда 5 образец.

Керда техникеи толашагІа йола технологии промышленности юкъехьоча доккха дакъа лаьцад рационализаторашеи изобретателашеи. 1964-ча шера уж хилар 8 эзар совгІа саг, е 12 эзар совгІа предложени еннай.

Рационализаторски предложенеши изобретенеши юкъеяхьарах кходаьд цхьан шера 3,5 млн. сом.

ЮРТА БОАХАМ

1964-ча шера республико дерригa чуденa ялат 22,7 миллион пунт хилар, цунах эггара маьхера продовольственни культура — гуйран кІа — 9,7 миллион пунт даьккхад. 156 эзар тонн совгІа гулъяьй шекара свекла, баьца дааращ — 91 эзар тонн, коартолаш — 44 эзар тонн, сом — 21 эзар тонн, комсаш — 20 эзар тонн совгІа.

ДукхагІа дІадувш да гуйран кІа, дуга, ялата бобови культураш, коартолаш.

План тІехккхоачашъяьй 1965-ча шера чуяхьаргйола гуйран культураш дІаера, ялата культураш тІа йолаш да 165 эзар гектар лаьтта, цулах 117 эзар гектар совгІа дІадийнад гуйран кІа.

БІаьстан юхье культураш дІаера 160,5 эзар гектар зябь аьхай, е соахкарчул 1,5-зза дукхагІа. Цхьабакъда, зябь ахара задани кІезигдукха кхоачаш ца еш йисай.

Республика колхозашеи совхозашеи тоъал дегІаденад сомийи комсийи бешамаш лелаяра гІулакх. Семилетка шерашка шозза дукхагІа хиннай сомийи комсийи бешамаш.

ХІанз сомий гаьпаш тІайолаш 20,7 эзар гектари комсий бешамаш тІайолаш 17,4 эзар гектари лаьтта да. Республика боахамашка 100,3 эзар гектар лаьтта да хий дехка даьха харшаш а долаш, царех 95 эзар гектар хий дехка йиш йолаш а шортта хий долаш а я. 1964-ча шера хий дехкача лаьттаех 70 процент долчарех юрта боахама культураш дІаерах пайда ийцар, хІаьта 23 процент долчун тІа сомийи комсийи гаьнаш дІаегІар. Хиш дехкача лаьттай хІара гектара тІара дукхагІа яьхай дІайийна хІамаш хий ца дехкача лаьтташ тІара яьхачул: ялат 7,2 центнер, хьажкІаш 10,6 центнер, баьца даараши шекара свеклаи — 2-зза.

Цунца цхьана, дуккхача колхозашкеи совхозашкеи хІанз а пайда во эц лаьттаех, во хьувкъ юрта боахама культураш, е йоаггІача тайпара уйла яц юртбоахама производства культура боарам лакхбара — лаьтта дикагІа тоадара, кхаш хьаьндара, фу дикагІа кийчдара, фу дІатосса ханаш нийса кхоачашъяра, кхыдолча агротехнически гІулакхий. Из бахьан долаш дукха продукци хьакхачац колхозашкеи совхозашкеи.

1964-ча шера чуийца хІамаш тІахиннача колхозийи совхозийи кхашка 346,6 эзар тонн органически удобренеши 36,7 эзар тонн минеральни удобренеши тайсар физически дозалца лаьрхІача, е пайда баргболча веществаща лаьрхІача 10,2 эзар тонн.

Минеральни удобренеш еттар бахьан долаш республика колхозашеи совхозашеи хьаьндаьча лаьттай хІара гектара тІара совнагІа 4 центнер гуйран кІаи 8 центнер хьажкІаши яьхар

Юртбоахама продукташ эцара паччахьалкхен план кхоачашъяьй баьца дaарий, бахчевой культурашта, сома. Цхьабакъда, план кхоачашъяьяц ялатийна, шекара свеклайна, гидуаргашта.

Республика юртбоахама къахьегамхоша чІоаггІа низаш тІадохийт хьайбай боахам тІехьабиса хилар сихагІа дІадаккхара.

Колхозийи совхозийи дуккхача фермашка хьайбай продуктивность хІанз а лоха я. Юрта боахамерча лаьттай 100 гектара лоархІаш дулх, шура, фуаш, тха кІезига а дІабода мах лакха болаш а доах колхозашеи совхозашеи.

1965-ча шера 1-гІа январь тІакхоачаш юкъара доахан меллад хьахьокх укх даннеша:

	Эзараш хьайбаш	1964-ча шера 1-гІча январа процентаца нийсдича
Доахан	131,6	100,9
цу дакъе:		
Детта доахан	44,0	106
Хьакхарч	93,3	82
Жаи гаьзарийи	526,7	96

Республика колхозашкеи совхозашкеи семилетках дІадахача укх ялх шера дукхагІа яьхай хьайбай продукташ: дулх (доадаьчул тІехьагІа эзача) — 56 процент, шура — 21 процент, фуаш — 54 процент.

1963-ча шерарчул 10 процент дукхагІа хиннай ерригa яьккха шура. Цхьабакъда, дулх, фуаш, тха кІезиг-дукха эшаденнад.

1964-ча шера колхозашкареи совхозашкареи хьайбай продуктивность укх тайпара хилар:

Юкъера лаьрхІача хІара кхоабача Іаттагара яьккха шура	1721
ХІара яхкача котама тІехьара гулдаь фуаш	121
Юкъера лаьрхІача цхьан устагІанна тІера даьккха тха	3,1

Соахкарчул дукхагІа лакхъеннай деттача доахана продуктивность а котамий продуктивность а. Юрта боахамерча лаьттай 100 гектара лоархІаш 1964-ча шера яьккхай: 69 центнер шура, 170 килограмм тха, 100 гектар оахама лоархІаш 23,6 центнери юртбоахамерча кхыча лаьттай 100 гектара лоархІаш 5 центнери дулх, дІадийнача ялатий 100 гектара лоархІаш 11,7 эзар фуъ

ХІара кхоабача Іатта лоархІаш эггара дукхагІа шура яьккхай № 1 йолча шурий совхозе — 2478 килограмм, Сунженски района Кирова цІерахча колхозе — 2616 килограмм, Шелковской района «Крысный пахарь» яхача колхозе—2522 килограмм.

Хьайбай боахаме тоъал дукха продукци ца йоаккхаш юс колхозашкеи совхозашкеи детта доахан дукха Іахар дисар, доахан довр, доажадеш а чуоттадаь а уж во кхабар бахьан долаш.

Хьайбай продукташ паччахьалкхено мел ийцай хьахьокх укх даннеша (эзараш тоннаш):

	1964-ча шера схьай	Шера план кхоачашъяра процент
Дулх	22,7	98,9
Шура	61,5	95
Тха	2,5	82
Фуаш (миллион)	27,4	88

Хьайбай продукташ йоххара шера план дика кхоачашъяьй массе тайпа продукташта план тІехкхоачашъяьча Сунженски района боахамаша.

ТРАНСПОРТ

1964-ча шера Къилбаседа-Кавказски машиннаькъа Грозненски отделене халкъа боахама мухьаш тІадоттара план 104,2 процент кхоачашъяьй, цу даькъе мехкдаьтта продукташ чуювттара 102 процент. 1963-ча шераца нийсдича грузооборот 7,2 процент дукхагІа хиннай.

Ерригача отделене гІолла лаьрхІча шера 2035 эзар тонн халкъа боахама мухьаш совнагІа дІа а хьош 7190 деза мухьаш кхухьа поезд дІайигай.

Мухьаш айххийтагІа тІадоттара чотах 2340 вагон мукъаяьккхай. Деннеи бийсаннеи юкъера лоархІаш тепловозаш балха овсарле лакхъяра задани 102,7 процент кхоачашъяьй. Вагоно го боаккха ха планахчул 0,5 сахьат лохъяьй.

КАПИТАЛЬНИ ГІИШЛОШ ХЬАЛЪЯР

Производственни гІулакхашта лаьрхІа 1964-ча шера эксплуатаце дІаеннай массехк объект: синтетически этилови спирт, парафин, дикагІа дола машина даьтташ, мехкдаьтта аппаратура, доакъарий дрожжаш, сомийи баьца даарийи консерваш хьаю мощносташ, дулха-хьоаналий цех, магистральни газопроводаш: Вознесенская—Грозный, Колхозное—Чир-Юрт, Карабулакски газобензинови завод а кхыяраш а.

Юрта боахама лаьрхІа хьал а яь, хьайбаш чудоахкаде дІаеннай 9,2 эзар бежан чухошаргдола, 4,9 эзар хьакхийна, 8 эзар устагІана 21,4 эзар котама лаьрхІа помещенеш.

Паччахьалкхен капвложеней чотах 1964-ча шера республике болх бе йолаялийтай ерригаш а дІалаьрхІача 114,5 миллион сом мах бола керттера фондаш — уж 1963-ча шерарчул 39 процент дукхагІа а хул, ерригa дІайохийташ йола капвложенеш 22 процент дукхагІа а йолаш. Цунца цхьана кхоачаш ца еш йисай производственни мощносташи керттера фондаши болх бе йолаялийтара йола шера план.

Паччахьалкхен планах хьожадаьча ахчай чотах хьал а даь наха чуІе дІаденнад ерригa а дІалаьрхІача 125 эзар квадратни метр чуІе моттиг йола цІенош, е 1963-ча шерарчул 35 процент дукхагІа. Цхьабакъда, наха чуІе цІенош дІадалара шера план кхоачашъянза я. Къахьегамхошка дІакхаьчаяц 18 эзар квадратни метр чуІе моттиг.

Керттерча подрядни организацеша чуІе моттиг хьалъяра шера план укх тайпара кхоачашъяьй (проценташца):

«Грозхимнефтестрой» трест	102
«Грозпромстрой» трест	97
«Чечингсельстрой» трест	62
«Чечингводстрой» гІишлош яра управлене	35

Эксплуатаце дІаеннай 6496 моттиг йола 10 школа, 660 моттиг йола деша даха ха йоацача берий 9 учреждени. Паччахьалкхен планах республика халкъа боахамга яхийта лаьрхІача капитальни вложеней боарам 1964-ча шера 139 миллион сом а 1963-ча шераца нийсдича 22 процент дукхагІа а хилар. Цхьабакъда, капвложеней шера план 89 процент мара кхоачашъяьяц, цу даькъе гІишлой-монтажни балхашта 88 процент.

1964-ча шера подрядни организацеша шоай низашца ду гІишлой-монтажни балхаш мел кхоачашдаьд хьахьокх укх даннеша (проценташца):

«Грозхимнефтестрой» трест	100
СМУ № 7	94
СМУ № 9	110
«Грознефтехимзаводы» яхача объединене № 6 йола СМУ	101
«Грозпромстрой» трест	76
СМУ № 2	63
СМУ № 3	90
СМУ № 4	67
СМУ № 5	94
СМУ № 8	80
СМУ № 11	79
СМУ № 12	66
Спец. СМУ	68
«Чечингсельстрой» трест	84
СМУ № 1	75
СМУ № 2	85
СМУ № 4	93
СМУ № 5	88
ПМК 223	78
«Чечингводстрой»	101
Бытовой гІулакхаш деча управлене СМУ	152

ХАЛКЪА МАТЕРИАЛЬНИ ХЬАЛ-ТОРОИ ВАХАРА КУЛЬТУРНИ БОАРАМИ ЛАКХБАР

Халкъа боахам дегІабарца цхьана дукхагІа хул болхлойи гІулакхера нахи, лакхлу бахача наьха доходаш.

1958-ча шераца нийсйича дІадахача шера цкъаи ахаззеи дукхагІа лакхъелар бахача наьха ерригa доходаш, колхозхой ахчан доходаш цу юкъа 1,7-зза дукхагІа хилар.

1964-ча шера СССР-а Лакхехьарча Совето тІаийцача Законага хьежжа алапе боарам лакхбаьб общеобразовательни школаи техникуме 12 эзар совгІача хьехархочоаи преподавателаи, 6 эзар совгІача лораи юкъерча медицински персонала болхлочоаи.

Дукха ахчаш ийду къахьегамхоша общественни фондашкара. 1964-ча шера алхха пенсей, стипендей, пособей хьисапе 46,2 миллион сом ахча деннад бахача наха. Халкъа образованега, унахцІено лораярга, физически культурага, спортага 46 миллион сом дІадахийтад республике. Болхлойи гІулакхерча наьхеи отпускаех мах баларга а, хІаьта иштта къахьегамхошта телача санатории путевкашта дотаци даларга а шера 15 миллион сом совгІа ахча дІадахийтад. ХІара болх беш волчунга алапел совнагІа 375 сом ахча кхаьчад юкъера лаьрхІача общественни фондашкара.

Алхха социальни Іалашон органашка гІолла пенсеш ийдеш 73 эзар гаргга саг ва республике.

1965-ча шера 1 январе дена пенсеща ІалашЙе лаьрхІад кхы тІа а 13 эзар совгІа колхозхой.

Бахача наьха ахчан доходаш лакхъялар бахьан долаш къахьегамхоша шоаш къахьийга даьккха ахча а дукхагІа хул хІара шера. Сберегательни кассашка дІадехка ахча дІадахача шера 5 миллион сом дукхагІа хилар республике.

Паччахьалкхени кооперативни торговле розничи товарооборота боарам, общественни кхача кийчбар а юкъе долаш, 1964-ча шера 261,7 миллион сом а хинна, 1963-ча шераца нийсбича (доаггІаш долча маьхашца лоархІаш) 13,4 миллион сом, е 5 процент лакхбелар.

Цул совгІа, 1964-ча шера моттигерча рынкашка долча маьхех мах беш йолча потребкооперацe торгови сете гІолла 4,8 миллион сома маьха продовольственни товараш дехкад — 1963 шерарчул 11 процент дукхагІа.

Розничи товарооборота план, ерригa республике, 1964-ча шера 99,9 процент кхоачашъяьй, цу даькъе общественни кхача кийчбара товарооборота план — 104 процент.

Цхьацдайолча мах беча организацеща розничи товарооборота план миштa кхоачашъяьй хьахьокх укх даннеша:

	1964-ча шера розничи товарооборота болам (эзараш сомаш)	1964-ча шера план кхоачашъяра процент
Главювелирторга № 113 йола тика	601	100,2
Моттигера торгаш	115127	99,8
Грозненски горпищеторг	40359	98
Грозненски горпромторг	31517	100,1
Грозненски универмаг	19629	100,4
Гудермесски вІашагІъийна торг	4838	105
Грозненски горплодоовощторг	3272	100,1
Столовейи, ресторанейи, кофейи трест	9873	102
Грознефта объединене УРС	47672	99,3
Къилбаседа-Кавказски машиннаькъа Грозненски отделене ОРС	9372	102
Хьуна боахама управлене ОРС	2150	108
«Чечингушводстрой» ОРС	672	120
Аптекоуправлени	1977	99,8
Книгаторг	1569	108
Союзпечать	2004	106
Респотребсоюз	76173	99,4

Цхьацдайолча мах беча организацеша е йоаггІача тайпара уйла яьяц торговле культура лакхъяра.

Моттигерча Советий промышленносто 1964-ча шера мах беча организацешта 24,5 миллион сома маьха, е 1963-ча шерарчул 7 процент дукхагІа халкъа боахама товараш тийнад.

Дешара юкъеззав 295 эзар саг, е хІара бахача нахах кхоалагІвар хІана вац аьнна.

Дешаш — 209,6 эзар бер а долаш 466 общеобразовательни школа я укх дешара шера болх беш — ужаш шозза хІана яц аьнна дукхагІа я семилетка хьалхарча шера хинначул. Цул совгІа, болх бечеи юртарчеи кагирхой 84 школе производстве болх болаше а, дешаш 16 эзар къона болхло, гІулакхера саг, колхозхо ва.

1964-ча шера юкъера общеобразовательни школаш йисте а яьха зрелоста аттестаташ ийцад 3 эзар совгІча зІамигача сагои йоІои.

Вузашка дешаш бола беррига студенташ а юкъера специальни дешара заведенешкара дешархой а 1963-ча шерарчул 2,1 эзар саг дукхагІа хиннаб, хІаьта укх дешара шера 22,9 эзар саг а ва. ДІадахача шера керда хьайийллай кхоъ юкъера специальни заведени.

1964-ча шера лакхерчеи юкъерча специальни дешара заведенеша кийчваь арахийцав 2874 къона специалист — инженер, техник, педагог, агроном, механизатор, строитель, царех эзар хІана вац аьнна вола специалист лакхера образовани йолаш ва.

1964-ча шера технически ремесленни училищаш, юрта боахама механизаци яра училища йисте а яьккха халкъа боахама массе доакъошка хьожаваьв 5 эзар совгІа квалифицировании болхло. Царех юрта боахаме — 1165 саг, промышленностеи транспортеи — 3665 саг, кхыча доакъошка — 276 саг.

1964-ча шера керда хьайийлар 3 профессионально-технически училище.

ХІара шера промышленни предприятешка, гІишлошъеча организацешка, колхозашка, совхозашка балха ух лакха квалификаци йола лакхера образовани яьккха специалистий кадраш. 1964-ча шера 15-гІа ноябрь хьатІакхоачаш республика халкъа боахаме болх беш вар лакхера образовани йола 14 эзар гаргги юкъера специальни образовани йола 19,7 эзари специалист. Укх тІеххьарча цхе шера 1,4-зза дукхагІа хиннаб инженераш, агрономаш — 1,6-зза, лораш — 1,3-зза, педагогаш — 1,3-зза.

Боккха Іилмани тохкамеи болх беш 14 Іилма-тохкама учреждени я республике. Лакхерча дешара заведенешкеи Іилма-тохкама учрежденешкеи преподавательски Іилмани болх беш 10 докторeи 159 Іилмай кандидати ва, 81 Іилман болхло аспирантура йоаккхаш ва.

Республикерча къахьегамхой гІулакх ду: дуккха нах чубоагІача 345 библиотеко, цу даькъе ялхне — общественни хьисапе, 330 клубни учреждене, царех 286 юрташка. Кинотеатрашкеи клубашкеи болх беш я 284 киноустановка, 7 профессиональнии халкъеи театр, 2 музей.

Бахача наха 38 эзар совгІа лекци йийшай «Знание» яхача республикански общества пропагандисташа, лектораша - общественникаша, штатни персонало, общественно-политически кхычеи темаех лаьца.

1965-ча шера 410 эзар газети журнали яздайтад республике бахача наха — уж соахкарчул дуккха а дукхагІа да, кулгаш яздьчарех нийсса ахаш хІана дац аьнна юрта бахача наха ийду.

1964 шу бахача наха деш дола бытовой гІулакхаш дика шерденна шу дар.

Къахьегамхой гІулакхаш кхоачашдеш я 745 бытовой гІулакхаш ду мастерской — 1963-ча шера хинначул 20 процент дукхагІа. Цу мастерскеша кхоачашдаьд бахача наха бытовой гІулакх деш чакхдаьха 3,6 миллион сома маьха балхаш, е 1963-ча шерарчул 6 процент дукхагІа. Алхха наха хІамаш тегачеи барзкъаштеи кога гІирсаи ремонт ечей мастерскеша а ательеша а 1332 эзар сома маьха балхаш даьд бахача наха.

Деша даха ха йоацача берий учрежденешка леладеш 21 эзар бер да. Ахкан замалахьа городал арахьарчеи городашкарчеи пионерски лагерашка унахцІено лораеш а салоІаш а хилар 24 эзар дешархои деша даха ха кхаьча бери.

Инвалидийи къоанойи цІеношка паччахьалкхено визза Іалашвеш 647 цхьаь гражданин ва.

Республике кІезиглуш хьадера беррига бахача наьха а берий а балар.

Нохч-ГІалгІай АССР-е беррига баха нах 1965-ча шера 1-гІа январь тІакхоачаш ах миллион гаргга саг хилар.

Нохч-ГІалгІай къахьегамхоша хьинаре кхоачашъе йолаяьй семилетка тІеххьарча шера план.

Нохч-ГІалгІай АССР Статистически управлени

В. Л. ВАСИЛЕВСКАЯ

(цуьнан вина де 60 шо кхачарна).

Польски халкъа сий долу йоI Ванда Львовна Василевская (1905—1964) тIехболча советски писателехи общественни деятелехи цаI я. ЗIамига саг йолча хателехи цаI я. ЗIамига саг йолча хана дена Польшерча революционни болама юкъе дакъа лоацаш хиннай из. сагеи гражданинеи бокъо хилара тIехьа къовсам лоаттабьб. «Ден куц». «Даьхе». «Дукъа делла даьтта». «Ушалаш тIара ала» яхача шийн произведенеш тIа Василевске боккхача художественни низаца хьахьекхад польски къахьегамхой хала вахар, шоаш теIаберашта духьал цар лоаттабу революционни къовсам. Сийлахь-боккха Даьхен тIом лаьттача шерашка ше Советски Союзе яхаш, армейски центральни кепа йоазон тIа араяьхача дог ураоттадеш йолча шийн статьяш тIа. къонахчал долаш язъьяча очеркаш тIа писательница тIахьехар фашизмаца къиза тIом лоаттабара. «СелаIад» яхача цун повеста турпалаша салтий дега чу босcабора коталонга кхадеча бохаргбоаца лоIам. ТIом йисте баьнначул тIехьагIа Василевске араяьха Iалаьмате дика произведенеш («Хинаш тIара илли», «Духхьал безаме», «Халача къовсаме», «Сердал яьлча,» кхы дуккха яраш) миллионащ болча дешаранта йовзаш я. Ванда Василевская СССР-ерча польски патриотий Союза керте латтар, Костюшенко цIерагIара дивизи вIашагIтехарех цаI яр из, Польша къам-мукъадаккхара Комитета председатела заместитель. Машара Дерригдунен Совета а машар лорабара Советски комитета а член яр. Творчески а общественно-политически а боккха болх барах польски советски ордеш а медалаш а енна я писательница. Из массехказа харжа хиннай СССР Лакхехьарча Совета депутаталла. Коммунизм бахьан хIаденна Ванда Василевске вахар, по кIаьд ца луш баь литературно-общественни болх писатело халкъа деча гIулакха даиман боле хьокхам а хинна латтаргба.

НАЬКЪАШ ДЕХКАРИЙ ДЕКХАРАШ

Семилетка ялхлагIча шера Нохч-ГIалгIайчен машиннаькъаш дераша дика къахьегама толамаш даьхар. Шера план 105,3 процент кхоачашъьйй. Къаьстта дика къахьегарпа белгалъяьнна я Айрапетова, Казакина, Погорелова кулгалдеча наькъий участкай коллективаш.

Нохч-ГIалгIайчен наькъий управлене коллективо даьха къахьегама толамаш дика дале а, нов. Бузова кулгалдеча наькъаш дерий управлене коллективо шера план 84,5 процент мара кхоачашъяьяц, планах лаьрхIачул дукхагIа пачхьалкхен рузкъа доадаьд цо.

Цун керттера бахьан да шу дIа доладенначa хьалхарча деношка денз шоай резерваех бизза пайда ца эцар, план толамца кхоачашъяра коллективашта юкъе социалистически яхь ца йоаржаяр. Е йоагIа терко яьяц пачхьалкхен рузкъа кIезигагIа доадара.

Укх шера Нохч-ГIалгIайчен Наькъий управлене коллективана хьалхашка латтараш доккхий декхараш да. Ерригача управлене кхоачашъяь а ца Iеш управлене хIара участка коллективо а толамца кхоачашъе еза ворхI шера план.

Уж декхараш кхоачашдара хьалхагIа а кийч а бaь наькъаш хьадеча дIабахьа беза кхера, жагIа, гIум, кхы эша материалаш. ЦхьоалагIча Майга кхачалехьа 60—70 процент кхеран материалаш, гIум дIаяхьа еза наькъаш дехкача. Цудухьа моттигерча хIара карьера задаци а енна бизза пайда эца беза цигара хьабоаккхача жагIах, гIумарах.

Укх шера ерригa гIишлоний подразделенеш декхарийла я тоадечеи керда дохкачеи наькъий дикал лакха хилийта. Даьхача къахьегама толамех кхоачамбаь а ца Iеш, деча балхашта механизаци а еш сихагIа кхоачашде деза хьалхашка латта декхараш, лохде деза хьалдеча наькъашка дIадодар.

Участкай инженераш декхарийла ба болх мишта кхоачашбу хьажа, инженерно-технически болхлошкара дукхагIа хьадеха, царна эша новкъостал де. Наькъаш во даро чIоагIа зе ду пачхьалкхенна.

Грозненски химически комбината болам дог раьза хинна хьал а лаьца семилетка тIеххьарча шера план Октябра 48 шу дузача денга кхоачашъе лерхI наькъаш дераша.

У. ГАГИЕВ,

Нохч-ГIалгIай Наькъий управлене ППО начальник.

40 МИЛЛИАРД СОМ ПАЙДА

Боахама расчета тIа латт социалистически промышленность. Из да хIара предприяти рентабельни хила еза аьнна. Ше лерхIаш дар къаьсткъаьста нах бIаьхий белга а доацаш, дерригача халкъо тIа-тIа дукхагIа дIадехараш кхoачашделга долаш йолча советски промышленностага из декхар кхоачашдулургдац даим пайдаш йоадеш хилча мара.

Промышленноста пайда—халкъа боахама финансировани яра ахча духдувлача лоархIаметIарча хьастех цаI. Цу хьаста чура хьалийду индустриальни, транспортни, коммунально-бытовой, чуIеча цIеной капитальни гIишлош хьалъярга, болхлойи гIулакхерча наьхеи алапеш лакхдарга, потреблене общественни фондаш йоккхагIа хилийтарга ухийта ахчаш — образованега, унахцIено лоралрга, социальни страхованега, социальни Iалашонга, физически культурага пачхьалкхено дIаухийтар.

Лакхехьарча Совета декабрьски сессе чIоагIъьяча 1965 шера йолча СССР Пачхьалкхен бюджета тIара пайданцара ю отчисленеш 31,6 миллиард сом, е доходий 32 процент хIана яц аьнна хургья.

Цунца дувзаденна дагадохийта мегаргда промышленноста — социалистически экономика цу керттерча дакъа. пайдаш хьаданза дукхагIа хулаш хилар. Нагахьа санна, масала, 1940 шера 1,7 миллиард уж хинадале, 1962 шера 11-зза хIана хилanзар аьнна дукхагIа а хинна, 18,6 миллиард сомага дIакхаьчар уж. Цо тешшаме хьахьокх мехка индустри дегIаахара темпаш сиха хилар, социалистически экономика торонаш йоккхий хилар, цунцара боахама расчет чIоагIъенна хилар.

Бедал йоахача а чакхйоахача а советски промышленноста деррига доакъош, кхеран кIорачунгара дIаиккхача, хIапз рентабельни да. ХIаьта кхера кIора бассейнашка а хIанз кIезига шахташ яц производствана комплексни механизации автоматизации яр бахьан долаш пайдаш тела йолаенна.

Промышленни предприятеша боккхача пайдах Iалаьмате дукха бус бюджете дIачу ца луш, централизовани порядках пайда ца эцаш. 1965 шера боаккхаргболча, 40 миллиард сом пайдах 8,4 миллиард сом совгIа бар предприятей боахама организацей мукъах бут. Цунах пайда эц производство дIахо дегIайоалаяра, цу предприятей материальни хьалторо айяраи парна деш дола культурни гIулакхаш тоадараи. Цу ахчаех тоъал дукха ахча къоастаду, масала, предприяте фонда чу дилла, профсоюзни организацешца дага а яьнна администраце дIадохийт ерригача пачхьалкхен планах чуIе хьалде лаьрхIача цIеноел совнагIа чуIе цIенош хьалдарга, санаторешкеи дом отдыхашкеи баха путевкаш эцарга, торо йоацача болхлоштеи гIулакхерча нахаи цкъара ахчан пособеш яларга, Iай а аьхки а бераша салаIарга, и. кх. дI.

Боккха лоархIам болаш я правительства оттаяь совхозаштеи пачхьалкхен бюджетаи юкъерча финансови гIулакхий керда порядок. Совхозо баьча пайдах 42 процент хIанз боахама доалахьа дус чурча производственнии бытовойи гIулакхашка дIадахийтара. Практике из порядок миштай ховргда, нагахьа санна Краснодарски краерча «Красноармейский» яхача дуга лувш йолча совхозага хьежача. Дика болх беш болча цу рентабельни боахамо лаьрхIад, 1965 шера 2 миллион сом пайда бе, соахка 1 миллион сом мара ца баьча метте. Цо цунна бакъо лургья производство дегIайоалаяргеи болхлой хьалторо лакхъяргеи дахийта 840 эзар сом шийна юхе дита. Иззал дукха совнагIа ахча тIакхеташ хиларо шеко йоацаш лакхбергба шоай къахьегама результаташцара совхоза къахьегамхой материальни безам.

ХIанз а ерригаш яц рентабельни мехкара промышленни юртбоахамеи предприятеш, арахеца хIамаш ерригаш а пайда луш я ала гаьна я. 1964 шера лоархIамера инициатива йолайир московски пхийтта заводеи фабрикаи болхлоша. Цар дош деннад шоаш хьаеш йола еррига хIамаш зе доацаш хилийта аьнна. Из болам хIанз шерра хьаллоацаш ба.

Шоай предприятеш рентабельни хьаеш йола еррига хIамаш пайдане хилийтар духьа боахамий кулгалхоша, экономисташа, миллионаш болча болхлошеи гIулакхерча нахеи лоаттабеча къовсамо йоккха эффект лургья халкъа боахама, Советски Союза къахьегамхой вахара боарам сиха айбара пачхьалкхен материальни торонаш шеръергья.

Яков УШЕРЕНКО,

АПН комментатор.

Кердача совхозе

Соахка январь бетта вIашагIъеллар тха совхоз хьалха заготскота контора хиннача. 1964 шера планах, района кхыча боахамашкара дIахо хьалкхеде а кхаба а аьнна хьайийцачa доахана чотах совнагIа 500 центнер дулх дажкха дезаш дар тхо. Дика кхоачашдир оаха из декхар. СовнагIа тIакхийтар 567 центнер дулха. 280—300 килограмм дозал долаш дола доахан дIачуделар доаде. ДукхагIча даькъе из вIаштIехьдаьннад хьайбаш леладу Алибеков Аюп керте латтача скотникий бригадо дика болх бар бахьан долаш. ДаьгIенаш тоъал эсала я тха. Уж ерригаш а буруини даькъа тIа я. ХIаьта а, бригада членаша хIара деннеи бийсаннеи 500—550 грамм дулх тIадеттадалийтад, нормах деттадалийта дезар 400 грамм мара йоацача метте.

Цу цхьан шера тоъал дукха тракторaш, автомашинаш, йол чуэца техника ера тха боахама. ХIанз 8 тракторi 5 грузовой автомашини я совхоза.

Дукха болх бир совхоза къахьегамхоша юкъара доахан гIожача доакъаращца, къаьстта а аьлаца Iалашдара. Из планови заданел 123 тонн дукхагIа я.

Тха совхозе хьалде лаьрхIа а хьалдеш латташ а дуккха чуIе цIенош а хьайбашта помещенеш а я. Совхоза центральни усадьбе болхлоштеи гIулакхерча нахаи хьалдергдолаш шиша квартира йола диъ цIа да, хьайбашта хьалъе лерхI 320 бежана моттиг йола помещени. Червленски доахан доажадеча участке укх шера хьалъяь йоаккхаргъя цхьа кошара.

Эшаш мел йола механизаторски хьайбаш леладерийи кадраш я тха боахаме. Цхьабакъда, хьайбай специалисташ ца хилар бахьан долаш чIоагIа хала хьувз тхо. Тха совхозо болх дIаболабаь ер шоллагIа шу долладехь а, тха вац е керттера ветврач а, е керттера зоотехник а. Уж тайпа специалисташ тхона ца бахкийтача баргбац.

ХIанз а бакъахьарча оагIорахьа къоастадаь даланза да сок йолеи концентрированнии доакъараш кийчделга вIаштIехьдаккхара гIулакх. Уж ца хуле Iан замалахьа доахан дика кхаба а дорстаде а йиш яц.

Б. МУТУШЕВ,

Шелковской производственни управлене «Степняк» яхача откормочни совхоза директор.

«СВЕТЛАНА»—50 ШУ

Ленинграде да советски электровакуумни промышленноста эггара хьалха хьалъьяьча «Светлана» яхача завода дуккхаза вIаштIара яь корпусаш. Из завод чуйоагIа электронни прибораш хьаеча Iилман-технически производственнии комплекса.

1947 шера денз заводе хьаяьй 450 тайпа электровакуумнии полупроводниковии прибораш. ХIанз «Светланас» арахец телевизорашта лампаш, широковещательнии телевизионнии станцей низ бола передатчикаш, 80 тайпа транзистораш.

Завод яь официальни ди—1915 шера 27 январь. Цу шера арахийцай хьалхара электрически лампаш, уж хьайир доазол дехьара енача оатхалехи материалехи.

Октябрьски революци хинначул тIехьагIа, 1919 шера 18 январе национализаци йир предприятена. Цхьа шуи ах шуи даьлча даймехка хьаеча оатхалех арахеца йолайир сердал тела лампаш.

Бакъда, мехка цу тайпара лампаш ийша Iацар: дукхагIа хьайора радиоприемникаш, хьалъеш латтар радиостанцеш, городашкеи юрташкеи радио чуюллаш латтар. «Светланеи» Петроградски электровакуумни заводи вIашагIтехар. Цхьа шу даьлар—йоккхача предприяте мехка 500 эзар тайп-тайпара электровакуумни прибораш елар.

«Светлана» дегIайоалаеча йоккха моттиг дIалаьцар хIанз академик, Социалистически Къахьегама Турпал волча Векшинский Сергей керте лаьттача заводской лабораторе.

Даьй-мехка Сийлахь-боккха тIом болабалалехьа электровакуумни прибораш арахеца «Светлана» яха завод мара кхы предприяти яцар вай мехка.

ТIемо юхатехар производство дегIайоагIилга. «Светланера» керттера кадраши оборудовании кхычахьа дIайихьар. Бакъда завод болх беш яр. Бомбаштеи йоккхий топаштеи кIала Ленинградски фронтана минаш, снарядаш, кхыйола хIамаш хьайора светлановцаша. ТIом латташе а электровакуумни прибораш хьаелга а вIаштIехьдаьккхар цар 1942 шера 28 эзар прибор хьайир заводо, хIаьта 1944 шера — 850 эзар.

Къаьстта сиха дегIайоагIа производство тIом чакхбаьнначул тIехьагIа. 1949 шера СССР-е эггара хьалха «Светлана» конструктораша хьаю цу ханага диллача толашагIа йола электронни прибораш - клистронаши разрядникаши. 1956 шера полупроводникови германиеви кремниеви триодаш хьаьй.

ХIанз завода болхлоша хьаьча автоматашеи полуавтоматашеи кулгашца бе безаш хинна болх юкъера дIабоаккхаш латт. Автоматизаци яро наьха санна лакхъьй къахьегама овсарле, продукци дикагIа хулийт.

ХIанз «Светлана» яхача заводо арахеца прибораш шерра йовзаш я доазол дехьа.

Укх шера январь бетта коллективо ший предприяте шовзткъеи итт шу дизар дезду. Электровакуумни промышленности электронии техникеи вай мехка дегIайоалаяра йоккха моттиг дIалаьцай «Светлана» яхача заводо.

Александр МСТИСЛАВСКИЙ,

(АПН).

Общественни Совет—боккха низ

Гудермесски локомотивни депо. Цахаддаш хIара деннеи буси болх беш ба депо машинисташ. Даим шоай графиках лелаю йоккха опыт йолча машинисташа поездаш. ДIадахача шера планах лаьрхIачул беза мухь ийца дукхагIа поездаш дIаяхийтай.

Цу депо машинисташта юкъе дикагIчарех лоархIаш ва Абасов Iаьла. 1953-ча шера денз болх беш ва из машиниталла, цу шерашка технически эксплуатаце бокъонаш телхаеш моттиг ниййсенна яц. Даим балха тIа хьалха латташ хьавоагIа из.

ХIанз депо болх беш 14 общественни машинист-инструктор ва. Царна юкъе ва Iаьла а. ХIанз цо кулгалду колоннана, цу чу йоагIа 20 локомотивни бригада.

ТIехдика кхоачашду цо шийна хьалхашка латта декхараш. ХIара бетта собранеш ю. Цига дувц поездаш лелара кхерамзлен техниках, тепловозашка хьажарах лаьца.

Колоннана кулгалдеш я совет а. Цу чу воагIа председатель, заместитель, кхо член. Колонна совето ший план а оттаяь кхетама болх бу машинисташца, цар гIончашца. Цул совгIа поездаш лелаеча дикагIйола методаш балха юкъеккухьаш, кердача техниках пайда эцаш къахьег колонна сoвето.

Каст-каста технически кабинете вIашагIбетталу машинисташ цар гIончаш. Шийн аргIах занятеш хул, цига кулгалдеш ва нов. Абасов. Масала, электрооборудовани сенах латт яхача темана хетаяь заняти хилар. Заняти йистеяьлча группа дIа а йига тепловоза электрооборудованега мишта хьажа веза дIахьокх Iаьлас.

Уж санна йола технически занятеш бетта 3—4 хул. Цу занятешка дувц авари йоацаш болх байтарах, дикагIйола опыт дIайовзийт. Масала, дукха ха йоацаш занятеш хилар н.н. Старчака, Мирошниченко, Замятина опыт ювцаш.

Колонна совето тIахьожам лелабу тепловозашта мишта ремонт ю хьожаш. ХIара бетта 4—5-зза ремонтни цехе ваха кхыча машинисташа-инструктораша яьча ремонтага хьож Iаьла. Нагахьа ремонт во яь хилча цига де дезар дIахьех. Ишта еча рейдаша дикагIа хулийт машинашта ю ремонт.

Общественни машинистий-инструкторий совет вIашагIйолларо торо хилийтар довш долча доагора дикка кхом бе, къахьегама овсарле лакхъе, тепловозаш дикагIа леларгйолаш болх вIаштIехьбаккха.

...Сецца дар из. Наькъа бахийта кийчбаь тепловоз депора арабаьлар. Цу чу дIачухов машинист нов. Абасов. СалоIаш вар из цу дийнахьа, цудухьа ше машинист-инструктор хиларга хьежжа кхыча машинистаца из тепловоз а ийца дIаваха лаьрхIар цо. Наькъа болхача хана машиниста беча балхага а хьожаш, цунпа ца ховр дIахьехаш, графиках мел никъ бе беза хьехаш вар Iаьла. Толамца кхоачашйир рейс. ДIахо йодача хана из опыт балха юкъеяхьарах лаьца дийцар технически заняте.

Дукха да общественни машиниста-инструктора де дезараш. Шийн болх бешехьа общественни декхараш кхоачашду, кхычарна беча балхаца хьокхам тел.

С. ВОРОНИН,
С. СВИРЧЕВСКИЙ,

Грозненски наькъа отделене технически кабинета начальник.

Шура яккхара йола дIадахача шера план кхоачаш а яь укх шера а хьинаре къахьегаш ба Шаьла производственни управлене «Автуринский» совхоза дукхагIбола дояркаш. Царех ба социалистически яхье хьалхара моттиг яьккха дояркаш (аьрдехьара аьттехьа) Габаева Хазан, Абдурзакова Эльбика, Шамдарова Асма.

Сурта тIа: яхье хьалхара моттиг яьккха дояркаш.

Н. Кобиашвиле сурт.

Юрта боахама говзал Iомаю

Механизаторий кадраш дукхагIа хилийтара дикка болх бу «Лермонтовский» совхоза кулгалхоша. Трактористаш кийчбеш йола механизаторий курсаш хьайийлай укхаза дукха ха йоацаш. 35 саг ва цига дешаш. Курсашта кулгалдеш ва механик вола Дзейхов Аддарахьман. Занятеш йолаенна цхьа бутт ба, хIаьта апрель бетта дешара курс йистейоал. Дика кхеташ деш Джамулаев Вахас, Бексултанов Салауде, кхычар.

А. ВОЛОВЩИКОВ.

ХЬАЛХАРА ХАЛКЪА РЕВОЛЮЦИ

(1905—1965 ш.)

ХIанз кховзткъа шу дизар белгалдоаккхаш йола 1905—1907 шш. революци шийн социальни чулоацамга диллача буржуазно-демократически хиннай, хIаьта шийн низашка а къовсама средствашка а диллача — бокъонца халкъа. Цунна юкъе Iаламаьте доккха дакъа лаьцар, В. И. Ленина яххача тайпара: «...революце дерригача лелама тIа шоаш дIадехарий, йохаяьча къьнарчоа меттел, шоашта хеттача тайпара керда общество хьалъе шоаш гIертарий фост дича» (Соч., т. 25, 4-гIа издани, оагI. 388) дукхача халкъах болча наха.

1905—1907 шерий революци — империализма замалахьара эггара хьалхара халкъа революци — хьахьоальяр цул хьалхагIа мохк социально-экономически политически дегIаухаш хьа мел бенача хано. Политически дегIаахара наькъа тIа вокх европейски мехкел тIехьагIа эттар Росси. Россера капитализм сиха дегIааха а йолаялaнзар, доал деш йола общественно-экономически формаци йолаш бокъонца чIагIъенна дIа а оттанзар 1861 шера крепостной бокъо дIаьяьккхачул тIехьагIа мара, хIаьта XIX-гIа бIаьшере чакхйоалаши XX-гIа бIаьшере йолалуши дегIаахара шийн тIеххьарча, империалистически стаде чуелар из Малхбузене а санна. Из дегIаахар белгалдоал капиталистически система талхарца, йогIаахарца а буржуазно-демократически революци хилара мел эша бахьанаш долаш йола пачхьа Росси XX-гIа бIаьшере йолалуча юххье юкъамоттигера дакъа а хинна дIаотташ йола цун еррига вIашдухьаленаш чIоагIъяларца а.

Цу хьалашка Россе сихха вIаштIехьдоалаш латтар революционни гIулакхаш. 1901—1904 шерашка мехка дуккхаза а гIиттай экономически хинна ца Iеш, политически а маIан долаш йола йоккхий стачкаш. Цу стачкаша тешал дора пролетариата низ тIа-тIа лакхлуш хилара. Дукхача наьха революционни хьинар къаьстта а чIоагIделар 1904—1905 шерашка империалистически японо-эрсий тIом болабаларца дувзаденна. ТIемо хьахьекхар пачхьа строй биххе денз муръенна хилар, кхы а дукхагIа чIоагIбир наьха цабезами эгIазлои. ТIом хьоабарца революци ца хилийта лерхIаш яр царизм, цхьабакъда, вIаштIехь кхыча оагIорахьа даьлар цун из мехка революционни болам дегIабоалабеи тIемацара цабезам совбаккхеи. ТIемо сихъяь халкъа революци хиланза ярйоацаш хилар.

Революци йолаялар хилар 1905 шера 9 (22) январе «ЦIий мохкадаьча кIиранденах». Цу дийнахьа пачхьа правительства топаш техар провокатора мозгIара Гапона Iеха а баь, шоай бIарчча дезал а тIехьа петицеца пачхьа волча болхача маьршача петербургски болхлошта. Пачхьа правительства пхорчи гебагIаши духьалдаьхар царна. Эзар совгIа саг вийнеи массехк эзар саг човнаш яьи вар.

9-ча январе болабенна российски пролетариата низ бола стачечни болам хадданза сомлуш латтар. ТIа-тIа дукхагIа чIоагIлуш, политически оамалехьа ласташ латтар.

1905 шера аьхки хинна гIоръяьнна йоккха событи яр 12-ча мае дIайолаеннеи шин беттаи ах беттаи хIана яланзар аьнна йIаьхъеннеи йола берригача Иваново-Вознесенски болхлой стачка.

Революционни гIеттамаш доладелар иштта эскаре а флоте а. Эггара хьалхарча халкъа революце башха-дика оагIув хилар 1905 шера июнь бетта «Потемкин» яхача броненосца тIа хиннача, цунах эшаянза йиса революце территори аларца а цунах революционни эскара ядро е гIортар лархIарца а Ленина боккха лоархIам баь йолча восстанех.

Цу тайппара, юххьанца денз дерригача халкъа лоархIалуш хилар революци.

Халкъа революци тIа-тIа айлуш латтача хьалашка революце чухь шийн цхьа тактика оттае, шийн гIулакхий никъ белгалбе безаш яр Российски социал-демократически болхлой парти. ХIаьта а, меньшевикаша барт эгIабеш дола гIулакхаш леладар бахьан долаш, шин фракцена екъаелар Российски социал-демократически болхлой парти: РСДРП, мадарра аьлча, тайп-тайпара ши парти яр революцера планаши тактически наькъаши тайп-тайпара а долаш.

Меньшевикаша йоахар, революци буржуазни хилча, цун кулгалхо а гегемон а буржуази хила еза, цунца цхьана, барта а йолаш дIаяха еза пролетариат а. Меньшевикаша нийса лархIацар болхлой классеи ахархойи цхьоагIо хиланза яргба хилар, цу цхьоагIонеи революцеи кулгалдара дакъа пролетариатага хиланза дарг ца хилар. Революци кагийча реформашца хувца а самодержавно-помещичий строй шийн метте йита а гIертар меньшевикаш.

В. И. Ленина, меньшевикий тийшача балха тактика кIал денз хьагуча а яьккха, тIех хьаькъале бакъ а яь хьахьекхар большевикий революционни стратегии тактикеи. Ленина яьхад, 1905 шерара революци, шийн социальни чулоацамга диллача, буржуазно-демократически я. Цу революце керттера декхар сенах латт аьлча, из латт, помещикаша лаьттанна деш дола доал дIадаккхарах, пачхьа самодержави тIера кхоссарах, демократически республика оттаярах, 8 сахьата балха ди оттарах, халкъа гражданcки бокъонаш яларах.

Революци буржуазни маIан долаш хиннаяле а, революцена кулгалде денал долаш яцар эрсий буржуази, хIана аьлча из яр демократически революци котъялари крепостничествах юхе мел дисараш дIадахари ловш йоаца реакционни класс.

В. И. Ленина тешшаме дIахьекхар, 1905 шера революце гегемон, баьчча хинна латтар, эггара хьалха латта, чакхъяллалца революционни йола общества класс хиларах тарра, пролетариат йолга. Пролетариата чIоагIIа хьаштдолаш дар буржуазно-демократически революци котъялар, цун декхараш чакхдахар, хIана аьлча социалистически революци яра никъ боаккхар цу гIулакхаша.

Революци яра пролетариата новкъост хила йиш яцар помещикаша лаьттанна деш дола доал дIадаккхарцеи демократически переворот ярцеи иштта хьаштдолаш бола ахархой мара. 1905 шерарча революце кеттера дош дар аграрно-крестьянски дош.

1905 шерарча революце дерригача гIулакхаша бокъонца хьахьекхар, В. И. Ленина оттаяь большевистски стратегии тактикеи нийса а чакхъюврггйолаш а хилар. Революци чакхъяллалца йолча хана наха керте латташ хьаера пролетариат, шерра стачечни тIом боаржабарца шийн низи денали хьа а хьокхаш. Революце кулгалдара дакъа пролетариатага хиларо, цо са ца кходеш лоаттабьча къовсамо вIаштIехьдаьккхар революци дегIайоагIилга, из дIаржилга, цун формаши этапаши.

ТIа-тIа дукхагIа дегIаухаш хиннача революционни боламо 1905 шера гурахьа денз берригa мохк дIалаьцар. Цу ханара эггара йоккхагIа йола революционни событи а, хIаьта, цунца цхьана, бIарчча хьайийцача ерригача революце лоархIамегIара этап а хилар ши миллион совгIа саг чулаьцача а халкъа граждански паргIатонаш а лургья, общества еррига классаш, цу даькъе болхлойи ахархойи, юкъе а лоацаш законаш арадаха Дума а гулъергья, аьнна пачхьа правительства харц дош а луш цунга 17 октябре манифест араяккхийтача а Ерригроссийски октябрьски политически стачках. В. И. Ленина, большевикаша гучадоахар пачхьа манифесто нах Iехабеш хилар, харц маIан долаш из хилар, боанг лоархIар цунах, болхлой тIахьехар цу пачхьа провокацеех ца тешара, къовсам дIахо лоаттабара, герз кара а ийца пачхьа Iаьдал дIадаккха кийчбалара.

Эггара хьалхара эрсий халкъа революци ийшар гIувтташ бола болхлой, ахархой, салтий бIарчча революционни цхьа низ а баь, вIашагIтоха ца магар бахьан долаш. ЧIоагIIа цхьоагIо яцар болхлоштеи ахархоштеи юкъе.

Шоаш лоаттабеча къовсаме барт дика вIаштIехьбоалаш хиннабац дукхагIа тIехьадиса дола шоай дакъа юкъарча къовсама юкъе кIезига ухаш хинна болхлой а. Меньшевикаша тийша болх лелабаро болхлой класса а цун парте а мугIараш вIашагIдаьхар, хIаьта из бахьан долаш болхлой класса маганзар бокъонца волча революце баьчча декхар дизза кхоачашде а коталонга из кхоачае а. Революци тоIаяра царизмана новкъостал дир кхыча мехкий империалисташа.

1905—1907 шерашкара революци ийшаяле а, боккха, дерригдунен-исторически лоархIам болаш хиннай из. ХIаьта В. И. Ленина, цкъа санна, дуккхаза из белгал а даьхад. Болхлой классои цун большевикий партеи эггара хьалхара эрсий революци хиннача шерашка Iоаьяьча йоккхача исторически революционни опыто новкъостал дир царна дIахо царизманеи буржуазенеи духьала цар лоаттабеча къовсаме, новкъостал дир 1917 шера октябрь бетта вай мехка къахьегамхоша юххера а котало яккхара.

Цунца цхьана, революце хьахьекхар, пролетариати цун партии мара тоIадаь доаккхача адамий баьччаши кулгалхойи хила йиш ца хилар, цар социальни Iазапа духьала лоаттабеча къовсаме. Революце бокъонца бакъдаь хьахьекхар, кулгалдара дакъа пролетариатага а долаш, болхлой классеи ахархойи цхьоагIо хила еза яха ленински идеяш нийса хилар.

1905 шерарча революце боккха исторически лоархIам сенах латт аьлча, из латт, Октябрьски революци котъяьннaчул тIехьагIа вай мехкарча пачхьалкхен Iаьдала керда форма а хинна дIаэтта Советаш историе чухь духхьашха цу ханна хьахинна хиларах.

Боккха дунен халкъашта юкъера лоархIам болаш а яр 1905—1907 шерий революци.

1905—1907 шерашкарча революце урокашкара Iома а луш, вай мехка къахьегамхоша, Коммунистически парте кулгалца, 1917 шера Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци йир, дIадаьккхар пачхьа, помещикий, капиталистий Iаьдал, хьайир шоай Советски пачхьалкхе, шоай турпалерча къахьегамца вIаштIехдаьккхар социализм хьалъелга, хIаьта хIанз толаме хьалъеш боахк лаьттан тIа Машар, Къахьегам, ПаргIато, Нийсхо, Вошал, дерригача халкъий Ираз чIоагIде лаьрхIа йола коммунизм.

Н. ТАВАКАЛЯН,

исторически Iилмай кандидат, доцент.

БИОСТИМУЛЯТОРАШ—ХЬАЙБАЙ БОАХАМЕ

Академика Филатов Владимира методах хьаьлча биостимуляторех — тканеви препаратех хьайбай боахаме пайда эц яхаш, АПН корреспондентага дийцар украински бIаргий лазарийи тканеви терапиеи институтa патологически физиологе лабораторе кулгалхочо профессора Мучник Семена.

Биологически активни веществаш, — аьлар Iилмахочо, — хьа а хул дегIа а йоагIа шелал лоаттальча организма тканешка. Цу препараташа лакхъю активность, дикагIа хулийт обменни функцеш, хьайбай цIецара белокаш юхаметтаоттаю.

Биостимулятораша диа хIама дегIах дикагIа дIалатийт, цудухьа сиха дарет доахан. Цул совгIа доахана дукхагIа лу шура, котамаша дукхагIа фуаш ду, устагIана тIера дукхагIа а дикагIа а тха доал, хьайбаш лазараштa дикагIа духьал отт.

Биогенни стимуляторашка дIадодар кIезига да, цхьабакъда, юрта боахама цох хьабоала пайда Iалаьмате боккха ба. Из белгалдаьккхад хьайбай боахаме тканеви препаратех пайда эцара хетаяь Болгаре хиннача Дуненюкъарча конференце. Iилмахоша дийцар биостимуляторaш теларах хьайбаш 10—15 процент дукхагIа дарсташ хиларах.

Тканеви препаратех шерра пайда эц Украина колхозашкеи совхозашкеи. Масала, алхха Черкасски областа боахамашка тканеви препаратий чотах ши эзари ах эзари центнер дулх тIакхийттад.

(АПН).

Техникера

кердадараш

АВТОМАТО ГАЬНАШ Д1АЙОГ1

Хьу лелаяреи хьуна боахама механизаци яреи Ерригсоюзни 1илма-тохкама института Лаьрх1а йолча бюро болхлоша хьаяьй гаьнаш д1айог1ача машина чу гаьнаш д1ачутела автомат. Из миштай хьожаш тахка а яьннай, кастта опытни партех ара а хецаргья.

Кассеташкара халланза гаьнаш д1айог1ача машина захваташка 1очуух д1айог1а гаьнаш. Цхьа саг болх беш волча станока т1а хьалъюз кассеташ. 600 га чуйода 30 кассет вурийтта минута хьалъюз по.

Гаьнаш д1айог1аш йола машин оттаяьча хьаштдолча тайпара накъ юкъе йолаш гаьнаш д1айог1а йиш я цу механизма новкъостаща. Нагахьа санна ши сажальщик т1аволча машинаца ворх1 сахьата кхаь гектара т1а гаьнаш д1айог1е, автоматаца кийчйича цо цу хана чухь бавх1 гектара т1а гаьнаш йог1аргья.

Бхаш лорадара йола гаьнаш йог1ача сахьата 10 километр сухал йолаш болх бе йиш хулийт цу автомато. Цу г1улакхо дикка лакхъю машина балха говзал. Автомато йиш хилийтай гаьнаш д1айог1ача машина габариташ, цун металлоемкость лохъе. х1аьта цо даь керттердар да овсарле йоаца, сага кхераме бола сажальщикий болх д1абаккхар.

Гаьнаш автоматически д1ачутелаш хилча машина захваташа д1айог1аш йола га сакхат ца хулийташ лораю, овла айхха лаьттаг1а бол. Московскии Владимирскии областий лесхозашка ши шу дола дихкаш, корсамаш, лиственницаш д1айог1аш лаьча тохкамаша дика результаташ елар.

Любовь ЖУКОВА.
(АПН).

●

ЭЛЕКТРОНАРКОЗ — ФОРДА ЧУ

Тайжача океана чура сайра яха чкъаьра духхьала бийсана мара лоацаш бац. Хин лакхехьарча т1оанашка лел из. сигала бессарчеи ц1ечеи сердала з1анараш т1ахьекхача шоаш лувцаргдолча моттиге гуллу. Цу г1улакха лаьрх1а траулераш т1а бортий д1оахала 2 — 2,5 метр юкъ йолаш 16 низ бола люстра оттаю хи т1а. Сигала бессарча сердалща чкъаьрий т1агуллу, т1аккха ловушкаш т1а ч1оаг1ъаь йола ц1е светильникаш лотаю. Уж светильникаш ч1оаг1а 1атгъ сайра яхача чкъаьрашта, в1ашка те11ий гуллу уж. Бийсана 15—20-за хьалъяха езаш хул ловушкаш. Х1аьта из ч1оаг1а къахьега дезаш г1улакх да.

Промышленни чкъаьрий лувцача Дальневосточни централыни экспериментальни база инженераша сайра яха чкъаьрий насосаца лувца аьнна предложени оттайир. Цхьабакъда, машино деча татои хин низ болча к1ажарои кхера а деш гулденна чкъаьрий кегадеш хиннад. Стеклопластиках яьча наконечника юкъе алюминех яь электродаш оттае йийзар, переменни тока 30 киловатт йолча генераторах уж д1атохаргйолаш. Электрически поле чу нийсбеннача чкъаьран мышцаши плавникаши лоацлу положительни электрода лостамах, сайра чкъаьрий лувцача насоса т1абоаг1а.

Установка т1а болх беш кхо сагва. х1аьта юккъера лаьрх1ача ловушкаш йолча сейнераш т1а миссел чкъаьрий лувц иштта. Х1анз импульсни ток юкъейоалаяра опыташ ю. Иштта опыташ еш я люминесцентни сердала, ц1ечаи неонови лампашта. Качалгаш долча цхарало лийца чкъаьрий насосни машинаца хьалдаха хьожаш ба.

Опыташа хьахьокх чкъаьрана хьадж дика кхеташ хилар, хина к1ал хулача таташка по ч1оаг1а ладувг1аш хилар. Промыслови чкъаьрий биологех дола тохкамаш д1ахо ду Дальневосточни базаи чкъаьрий боахама а океанографеа йолча Тихоокеански 1илма-тохкама институтеи траулераш долча «Юрий Гагарини» «Изумруди» яхача шин траулеро.

Владлен МИЛЬМАН,
Дальневосточни экспериментальни база электричестваца чкъаьрий лувцача группа кулгалхо.

(АПН).

БОЛХЛОША УВТТАЮ НОРМАШ

Технически къахьегама нормировани яра пхи б1аь общественни бюро в1ашаг1ъеллай Нижневолжски экономически районе. Цу балхаца дакъа лоацаш пхи эзар саг ва, цу даькъе виъ эзар болхло а волаш. Эггара хьалха из бюро в1ашаг1ъеллар Петрова ц1ерахча Волгоградски завода болхлошеи инженерно-технически болхлошеи. Бюро членаш хьож уж нормаш вахара мегаргхиларгеи ца хиларгеи. Шоаш д1аовтт станокаш т1а, механизмаш т1а болх бе, йоккха норма кхоачашъеча, кхыча болхлошта иштта дика производительность хургйолаш новкъостал ду. Сиха д1а-юха ярж технически нормироване общественни бюро болха опыт.

АПН.

Лоаман кхалнаьха ялхлаг1ча профтехнически училище нийсвеннача хетаргда укхаза санна безаме нах цхьаннахьа а бийхьог1 аьнна. Иштта 1ымерза а эздел долаш а мехкарий ба цига деша баг1араш. Тайп-тайпарча къамех ба уж. Продавеца говзал 1омаю цар.

Цу мехкарашта говзал 1омаярал совг1а, боккха кхетам а лу царна хьехархоша. Цу наха юкъе белгалъяьнна дика хьехархо я Льянова Умат. Ше хьехаш болча мехкарел дукха йоккхаг1а яц из. Дукха еза из цо хьехача групперча мехкарашта, цунна йовз царех х1аране оамал, дагалаттар, хьашт.

ШИЙ БОЛХ БЕЗАШ

Нальчикера техникум йистеяьккхачул т1ехьаг1а д1ададахача шера сентябрь бетта эггара хьалха цу училище хьеха ера из. Цо ший беррига низ д1алуш къахьег дешархошта дукхаг1а кхетам бала г1ерташ, хадданза лакхъю хьехара говзал боккхаг1ча, опыт йолча хьехархой новкъосталца.

Ше хьеха йоласпача хьалхарча деношка денз ха йолаелар из хьанна миштта дешар хов, къоастабир дика ховраши во ховраши. Дешара т1ехьабусараш къоаста а баь, кхыт1а занятеш е йолайир цо. Цу г1улакхаца т1ехьакхебир дешарах дика ца кхеташ хиннараш. Х1анз цхьаккха йо1 яц цу группе во дешаш.

Ший х1ара дешархо миштта ях, из фу сагото йолаш я хов Льяновайна. Масала, Вечигова Зоя цамогаш а хинна больнице йигарЛьянова дешархоща цхьана касткаста Зояга хьажа йодар. Вечигова йийрзача, цунна дешара т1ехьакхе новкъостал дир Гробовая Валяс, Макаова Т1ауса, кхычар.

Училища хьехархой коллективо дика кхоачашйир д1ададахача шера дешара план. Из кхоачашъеча доккха дакъа лаьцар Льяновас. Х1аьта тиша аьшк гулдеча къаьстта ч1оаг1а къахьийгар Льяновай группо. Дика дакъа лоац къоначча хьехархочо общественни балха юкъе а. Из училища комсомольски комитета член я, комсомольцаштеи кагирхоштеи юкъе боккха кхетама болх бу цо.

Хьехаш хиларал совг1а, ший образовани лакхъю цо, Московски торгови институте заочно дешаш я из.

Я. БУБЕНКО.

ТУРПАЛЕХИ ДЕНАЛЕРЧА Г1УЛАКХЕХИ ДОЛА КНИЖКАШ

СССР ОБОРОНА МИНИСТЕРСТВА ВОЕННИ ИЗДАТЕЛЬСТВО — СИЙЛАХЬ-ЙОККХАЧА КОТАЛОН 20 ШУ ДИЗАРГА

Цу книжкай ц1ераш тайп-тайпара я, цхьабакъда, никъ ца1 ба: адамий исторе чухь эггара хьалхара болхлойи ахархойи паччахьалкхе чухьаьлхача фашизма 1аьржача низех гера бе а делла лорае езаш дола хала дакъа шоашка кхаьча болча наьха къовсамеи вахареи ерригга сийле х1анзарча а т1ехьа т1айоаг1ача а т1ехьенашка д1акхоачаелга.

Дукхха шераш да СССР оборона Министерства Военни издательство шоллаг1ча дунен т1ема событеш ювцаш дола художественнии мемуарнии литература арахецаш хьайоаг1а.

Гитлеровски Германи эша а яь Котало яьккха 20 шу дузача хана кепа теха арадаргда советски наха фронте а тыле а хьахьекха т1емеи къахьегамеи денал дувцаш дола иттам книжкаш.

Советски Дай-мехка сийленах, къонгашта санна боарам боацаш из дукха безаш хиларах дувцаргда «Даьхенах дола дош» яхача М. А. Шолохова сборника т1а. Г1оргвьнача эрсий писатела однотомника юкъе г1оргда «Цабезама 1илма», «Даьхенах дола дош», «Сага кхел», фронтера очеркаши статьяши.

Книжкаш дешаш болча советски наха йовз ерригга ший творчество Советски Экара, цул т1емахошта хетаьча Александр Бека ц1и. Кастта тикай тархеш т1а гучаяргья «Фронте а тыле а» яха цун керда произведени. Цу т1а дувц турпалаш санна гитлеровски захватчикех летача т1емахойи командирийи хьакъехьа, заводашкеи фабрикашкеи, совхозашка а колхозашка а котало кийчъеш хиннача къахьегамхой хьакъехьа.

Сийлахь-боккхача Дай-мехка т1ема т1еххьарча деношта хетаь я къаьст-къаьстача новеллаех оттаь «Т1емаш миштта чакхдоал» яха В. Субботина повесть. Эггара сакъердамег1а йолча — «1одахийта герз» яхача — цхьан новелла т1а автора дувц гитлеровски б1унаша цхьаккха духьале йоацаш капитуляци ярах.

Книжкаш дешараштa довз «Подпольни обком болх беш я» яха ц1и хезача партизански командира, шозза Советски Союза Турпала А. Ф. Федорова книжка. Из чакхдоал 1943 шера сентябрера событеш ювцарца. Цхьабакъда, Федорова команда еш хиннача Черниговско-волынски партизански соединене 1944 шера б1аьсти яллалца т1ом баьб. Цу ханарча керттерча событеех латт кастта арайргйолча «Т1еххьара 1а» яхача цун кердача произведене чулоацам а.

Гитлеровски Германи эша а яь советски халкъо котало яьккха 20 шу дизарга Военни издательства иштта арахец мемуарни произведенеш а.

Бокъонца йолча сага хозалах, халкъа духьа деча деналерча г1улакхех, т1ем т1а партийни деша низах нийса а б1убенна а дувц «Доллача х1аманна хьалхара жопе» яхача ший книжка т1а дивизе политотдела начальник хиннача полковника Н. Б. Ивушкина.

«Къонал т1ем т1а йода» яхача мемуарашка подполковника И. Ю. Давыдова язду Москва лораеш хиннача къаьсттача г1улакхашта лаьрх1а йолча Къаьсттача мотострелкови бригада комсомольцех-добровольцех. Столицаи областеи студентехи спортсменехи в1ашаг1ъелла яр из бригада. К1езига бацар цунна юкъе кхыча мехкашкара къона антифашисташ а испанцаш, болгараш, румынаш, венграш, австрийцаш, немций. Книжка автор цу соединене цхьан батальоне г1улакх деш хиннав, т1ема юкъе дакъа лоацаш ше хиннав.

Ч1оаг1а уйла т1аозаш я А. И. Полторака «Нюрнбергски эпилог» яха мемуараш. Цар автор ва Нюрнберге керттерча немецки т1ема зуламхошта суд еш хиннача Дунен халкъашта юкъерча т1ема трибунале яхача советски делегаце секретарь. По дувц из процесс йолча хана ший б1аргашта б1аргадайна а шийна хеза а х1амаш. Книжка т1ара из дийшачоа ховргда мехкаш д1алувцара а адамашта хьалхашка доккхаг1а дола зуламаш дарах бехке барах суд еш бараш г1анда т1а ховшабара а истори. Оригинальни сурташ за книжкана юкъе.

Юбилейни ди хьат1акхаьчача хана иштта арадаргда дукхха т1ема-исторически балхаш. Дешарашка кхоачаргья ялхлаг1а, «1941 — 1945 шерий Советски Союза Сийлахь-боккхача Дай-мехка т1ема истори». КПСС ЦК-арча марксизма-ленинизма институто кепа тохийта кийчдаьд «Сийлахь-боккхача Дай-мехка т1ема истори (Лоацца истори)» яха однотомник. Цу тома ларде йиллай йоккха бакъ йола материал, ялх том йолча издане т1ара 1илман наькъаца беш бола мах а соцам а. Цхьабакъда, из конспект яц, ялх тома т1ара выдержкаш яц, б1арчча, логически нийса, оригинальни болх ба.

Генеральни штаба Т1ема-1илман управлене авторски коллективаша кепа тохийта кийчбаьб фундаментальни ши болх: «Волга т1ара сийлахь-йоккха котало» (Советски Союза Маршала К. К. Рокосовске редакцех), «Чехословаки мукъаяккхарах» (Советски Союза Маршала И. С. Конева редакцех). Оперативно-стратегически очеркаш я уж. Цар т1а бувц соединенешеи доакъошеи баь т1ом, хьахьокх советски командирий говзал, Советски Эскара дукххача т1емахой турпалал.

Кердача книжкашта юкъе теркам т1абахийта дог доаг1аш да «Халкъа турпалал» яха документально-художественни публицистика произведеней сборник. Цун автораш ба писателаши журналисташи — Сийлахь-боккхача Дай-мехка т1ем т1а дакъа лоацаш хиннараш — Н. Тихонов, К. Симонов, О. Гончар, В. Кочетов, С. Борзенко, кхыбараш. Цар дувц вай сийлахьча полководций вахарцареи т1ема г1улакхашцареи к1езига йовзаш йолча эпизодех, советски т1емахой турпалал гойташ йола керда факташ йоалаю. Сборникана юкъедихьад фронтерча фотокорреспондентий сурташ.

Иван СЛЕДНЕВ.
(АПН).

МОЛДАВСКИ ССР. «Энергосетьпроект» яхача Ерригсоюзни проектно - изыскательски 1илма-тохкамеи институто хьаяь автоматически оператор оттаеш латт Дубоссарски ГЭС-е. Электрогенераторий балхах, лакхерча а лохерча а бьефашкарча хи боарамах, хи г1ортамах йола информацеш датчикашкара хьа а ийеш, ерригача станце балха эггара а экономичнег1а йола режим хьахержа йиш хургья автооператора.

Сурта т1а: «Энергосетьпроект» института инженер А. Н. Пономарева ГЭС-а лабораторе мастер Н. В. Коргуни автооператор нийсъеш ба.

Н. Майорова сурт.
ТАСС фотохроника.

Бераша кхетам балара

Укх деношка школай директорийи, хьехархойи, дьй-ноаной комитета членийи собрани хилар Грознерча пионерийи дешархойи Дворенце.

«Кхувш йоаг1ача т1ехьенна школайи дезалеи лоарх1ам» аьнна яр Гороно заведующе заместитель волча Н. И. Мальцева яь доклад. Бераш кхетам балар школа а дезала а доккха бехктоххаме г1улакх да, деша а къахьега а 1омаде деза бер з1амига долча хана денз, харцахьа ца лелийташ, воккхаг1чо аьннар дайташ. Бакъда, масса хана ишта хилац, масала, 1964 шера харцахьа леларах милице болхлоша д1ачудига дукха бераш хилар. Из санна долча г1улакхаща къовсам лоаттабе 27 саг юкъевоаг1а дьй-ноаной совет хержар собране.

А. ТИЩЕНКО.

Халкъа духьа

Бахача наха леладеча хьайбашта эша комбикорм а кхыдола доакъар а да х1аналехьа вай республике дохкаш, иштта йола тикаш болх бе йоласпнай керттерча колхозни рынкеи цун филиалашкеи. Уж тайпа тикаш я «Старогрознефта», «Грознефтехимзаводы» объединене трестий болхлой 1алашбара отделашка, Черноречье, Кирова ц1ерахча поселке. Андреевски Долина яхача, кхычахьа а.

Цу тайпара мах бу моттигаш массе районий централшка хьелларгйолаш я респотребсоюза правлене.

Б. ЦУРУЕВ,
Ф. КОРОТКОВ.

АРМЯНСКИ ССР. 1оакъа электроизоляторий Севански завод — семилетка г1ишло. Цун цхьаццайола цехаш х1анзле а болх беш я. Тамашийна х1амаш хьахул цар чу.

Деррига а доладу керттерча, х1анз цкъарчоа эггара йоккхаг1ча а цехе. Укхаза керттера бедал — итт грамм хулаш йола 1оакъа бурилгаш электрически пишкашка д1ачуйохк. Цар чу 2500 ампер низ болча токо ши б1аь метр б1аьха а болаш хьоаса бу царех.

Къаьстта цхьа тай ч1оаг1а хилац. Уж д1ат1алусташ-хьувзаш йолча универсальни станоко кхоккха тай цхьана долаш да1а а де1е ч1аг1ашкашта д1ат1алуст.

1оакъа таьх деш дола к1ада ч1оаг1а, дей, йовхалах ца кхераш, кхыдолча к1адаш толхоча х1амаша ца толхош да.

1оакъа к1ада даь 1ац предприяти. Карадерзадаьд электродвигателий якорашта йола 1алаьмате ч1оаг1а электроизоляторaш елга. Хьаде доладаьд 1оакъа каьхат. Газетий каьхатал диазза диткъаг1а да из, х1аьта электротехнически промышленностаи электрически машинаш хьаечеи, иштта медицине а эшаш йола 1алаьмате дика изолятор а я из каьхат.

Х1анз-м Ленинградскии Харьковскии областашкара кхухь заводе 1оакъа бурилгаш. Дукха ха ялалехьа укхаза хьае йолаергья уж а. Х1анзле а хьалъеш латт укхаза цу г1улакха къаьстта йола цех.

Сурта т1а: иштта ба 1оакъа хьоаса.

А. Овчинникова сурт.
ТАСС фотохроника.

Шахматаш

Грознерча шахматни клубе шин дийнахьа лайзар 1965 шерара РСФСР Чигорина ц1ерах йола кубок яккхара. Хьалхарча туре вай Нохч-Г1алг1айчен команда лайзар Къилбаседа Х1ирий АССР командаца. Хьалхарча б1алах вай команда котъьлар (счет 8:1 йолаш).

Шоллаг1ча турах грозненцаш лайзар Дагестана командаца. Из ч1оаг1а ловзаш команда я. Бакъда вай шахматисташа уж а эшабир (счет 5,5:3,5 йолаш). Дика лайзар вай шахматисташ спорта мастер В. Дорошкевич, спорта мастера кандидат Г. Мовшович. х1аьта кхалнаха юкъе перворазрядница йола Л. Шмотова, республика чемпионка Н. Сидоренко, кхыбараш. Вай шахматисташа Чигорина ц1ерах йола кубок яккхара йолча ахфинала юкъе дакъа лаца бокъо яьккхар.

В. ЛАНСКОЙ.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

КЕРДАДАРАШ, ФАКТАШ

73 шу даьнна саг велосипедашта тохкам беш ва

Черниговски областа Хотеевка яхача юрта ваха 73 шу даьнна Бухтеев Петр велосипедаш еча Харьковски завода кердача велосипедашта тохкам беш хургва. Укх шера велосипедаца Крыме г1олла го баккха дага ва Бухтеев. Цу хьакъехьа велозавода директора Афонский Павела аьлар:

— Бухтеев Петр тха машинашта общественни хьисапе тохкам беш ва. Алхха 1964 шера «В-34» яхача велосипедаца йиъ эзар километр гаргга никъ баьб цо Шовзткъеи итт шу совг1а ха я Бухтеева велотуризм дукха езаенна. Ший дневника т1а цо д1аязъю хоза моттигаш, сакъердамеча нахаца ший хинна къамаьлаш. Укх т1еххьарча шера Харьковски завода яьча велосипедашца мара никъ бац цо, х1аьта машинах доахка д1аяздаь каьхаташ ухийт заводага. Кердача шера «В-37» яха велосипед серийно арахеца доладеннад тхо, — аьлар Афонски Павела, х1аьта цун тохкам бергба Бухтеева.

(АПН).

□ □

«Ерригсоюзни староста»—керда документальни фильм

Тверской губернера ахархо, цул т1ехьаг1а болхло-металлист, г1орваьнна революционер-ленинец, х1аьта юххера Советски пачхьалкхен воккхаг1чарех вола деятель — из ба Михаил Ивановича Калинина вахара никъ. Из бувцаш да Москве документальни фильмай Центральни студе арахийца «Ерригсоюзни староста» яха керда фильм.

1919—1924 шерашка даьха уникальни кадраш лехад кинематографисташа киноархивашкара. Цар дувц Кремле хьалхара дипломатически викалаш т1аэцарах, М. И. Калинин граждански т1ема фронташка хиларах, цун вахарцара кхыча событеех. «Ерригсоюзни староста» яха документальни фильма хьахьокх Калинин хинна кхыйола моттигаш—Ленинград, Таллин, Москва, Тбилиси... Большевикаленинца, къахьегамхой паччахьалкхен кулгалхочун т1еххьара шераш хьагойташ дола кадраш а юкъедихьад фильмана — фронтовикашца в1ашаг1кхетар, совг1аташ д1ателар, къамаьлаш дар.

Укх шера 19 ноябре Михаил Иванович Калинин ваь 90 шу дизар деддергда.

(АПН).

□ □

БАЬЦОВГ1АШ КХОАБ АВТОМАТО

Лаьтта а доацаш баьца дaараш хьалкхедара цахаддаш питательни раствор етта еза баьцовг1ашта. Из процесс автоматически кхоачашъеш хила еза — из иштта па хуле хала да помидораш, нарсаш, хорцамаш, кхыдараш а кхабара режим нийса лелае.

Дуккхача инженерашта дагайоаллар из проблема. Устройствай массехк проект хьаяьй цар. Армене 1илмай Академе агрохиме лабораторе керттерча конструктора Эберт Мкртчяна хьаяьй чоалхане йоаца, лелаеш атта а пайдане а йола устройство. Баьцовг1ашта раствор тохара оттаьча ханага хьеж автомат. Кхаь секунда чакхйоал балха импульс. Цу юкъаг1а гидропонни установка цхьа секцех хьалъюз растворо. Цул т1ехьаг1а из д1а-юха хьежаеча электромагнито кхыча секце чу д1ачуйохийт раствор. Цунца цхьана хьалхара секце чура раствор ше резервуара 1очуйод. Иштта распределитель чакхйоал ерригача секцешка г1олла. Цул т1ехьаг1а балха цикл юха а йолалу.

Гидронасосаш ю еревански завод кхаь тайпара распределителаш хьае йолаеннай. Эзар, кхо эзар, пхи эзар квадратни метр хиллал гидропонически участкашта лаьрх1а я уж.

(АПН).

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ЦАР ДЕМОКРАТИ

«Ю. С. Ньюс энд уорлд рипорт» яхача январь беттарча американски журнала гуччахьа бакъдеш дувц, «нагахьа санна хьай хержа отта везача г1улакха т1а ваха безам хуле, хьайга кхоачамболлаш ахча деце, 1айха дагалаьцар диталахь, х1ана аьлча х1ама хургдац хьа цох», яхаш.

Дукха ха йоаццаш США хоржамий кампани йолча хана цун финансай оаг1онгахьара г1улакхаш довзаш дацар. Гучадаьлар, Мэриленд яхача штатагара сенате хержа хила сенатора Джозеф Тайдингса ах миллион гаргга доллар ахча д1ададахийтар. 600 эзар совг1а доллар дала дийзар ше сенате хержа хилийтара Калифорнерча республиканца Джордж Мэрфе а.

Журнало яхачох, американски конгрессе хержа хилара эггара к1езигаг1а эша ахча пхе-ялх цифрах латташ да: сенатора моттиг 500 эзар доллари викалий палатера моттиг 75 эзар доллари дала дезаш я.

●

МОРАДЕРАШ

Чомбе ахча денна оттабаьча мародераша-наемникаша моттигера бараш байха ца 1еш, кхыбола нах а бовхар Стэнливиле. Цар довнаш дора В1ашаг1кхийттача Къамий Организаце миссерча г1улакхерча наха а, цар шоай доалахьарча а ООН-е цар долча а рузкъана т1аккхувдар. «Нью-Йорк таймс» яхача газето беча хоамах, города бельгийски парашютисташ чухьийлха 48 сахьат даьнначул т1ехьаг1а Стэнливилерча «Вагения» яхача отелерча ООН штаб-квартира магазина чу а хьийлха цу чура 24 эзар доллар мах бола кхачан продукташ, барзкъаш, кхыдола товараш дихьар цар.

Укх т1еххьарча деношка ООН-а доалахьа дола диъ джип дигар Чомбе наемникаша. Конгорчо ООН-а повеленни волча Оссорио-Тафела хоамбир, нагахьа санна ишта дола г1уллакхаш ца дуте, ООН-а ший Стэнливилера мисси ц1аехаргья, аьнна.

●

ХЬАННА ДЕ ДОАГ1А ТА1АЗАР?

Сингапурерча английски военни базе американски 1аьдало 115 служебни ж1алена помещени яьй; цу чу бехкаб проводникаш а. Цу «учрежденега» шера д1аг1оргда 110 эзар фунт ахча. Х1ара ж1алега эзар фунт гаргга ахча г1оргда.

Т1ема г1улакхашка д1ауха 1алаьмате дукха расходаш вахаре хиланза даргдоаца х1ама да яха хабар английски наха хоза дукха ха я. Цхьабакъда цу ж1алей истори, хетаргахьа, дукхханешта новкъа даьлар. Из доашхаш «Дейли миррор» яхача Лондонерча газето ч1оагг1а дош оттадир: «Мехкарча налогаш текхарий ха безам бар из бахьан хьанна та1азар де доаг1а», аьнна.

(АПН).

●

НАХ БОАБЕРАША В1АШАГ1БЕЛЛА ТИЙШАБОЛХ

Ядерни меттел химически бактериологически т1ема а хьалашка мегаргйолча «Хургйолча танка» проектана юкъе дакъа лоацаш я американски а Малхбузен Германе а фирмаш — Укхаза я «Дженерал моторс», «Хеншель», «Ханомаг» яха а кхыйола а фирмаш, — яхаш язду «франфуртер альгемейне».

Х1аьта Дюпона эггара йоккхаг1а йолча американски военно-химически концерно д1акхайкадаьд, ше ФРГ, Хамм яхача города гонахьа Дюссельдорферча ший з1амаг1а йолча обществага г1олла йоккха завод хьалъергья, аьнна. Газеташа къайлакхахьац из завод «лаьрхх1а» бактериологически герз хьадеш хургхилар.

(АПН).

Ладувг1а

6.30 — Юртбоахама болхлошта лаьрх1а передача (г1алг1ай меттала). 6.45 — Ашараш. 7.10 — «Грозненский рабочийи» «Комсомольское племяи» газетий обзор. 7.20 — Хоамаши, радиои, телевизионнии передачай программеи. 8.15 — «Сердало» газета оаг1онаш т1ара. 8.25 — «Галина Вишневскаяс иллеш доах» яха концерт. 8.45 — «Къона т1ехье» яха передача (эрсий меттала). 16.00 — Радиои телевизионнии передачай программа. 16.05 — Ашараш. 16.10 — «Нохч-Г1алг1айче хьалхара эрсий революци йолаелар» яха беседа (г1алг1ай меттала). 16.25— Керда хоамаш (г1алг1ай меттала). 16.40 — «Маша довз доттаг1ал» яхача. Арсанов Са1идбей романа т1ара дакъа (нохчий меттала). 17.00 — Хьалха латтарий опыта школа (нохчий меттала). 17.30 — Миллионий ленински университет. Москвера трансляци. 17.45 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 18.23 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.35 — «Ашарашкара ашарашка» яха концерт.

Хьажа

18.20 — Передачай программа. 18.25 — Телевизионни кердадараш (г1алг1ай меттала). 18.35 — Партийни балха опытах. Беседа (нохчий меттала). 18.50 — «Наькъах ц1а» яха киноочерк. 19.10 — Юрти нахи. 19.50 — Киножурнал. 20.00— Телевизионни кердадараш. 20.10— Бийса даькъала хийла шун, бераш! 20.15 — Передачай программа. 20.20 — «Сийна тетрадь» яха художественни фильм.

«Сердало» газета редакце коллективо хала а хеташ д1ахойт ТАСС фотокорреспондент

Василий Андреевич
БАЙДАЛОВ

кхалхар, х1аьта цун дезалгеи гаргарча нахагеи кодам а бу.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный Ц1еча фронтовиккий улица, 15. Телефонаш: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 12-07-01; бехктоккхама секретара — 2-45-48; партийни вахареи, промышленнии, юртбоахамеи, письмойи отделий — 2-25-72; корректорске — 2-09-20.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: редактора — 2-41-23; зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного и писем — 2-25-72; корректорской — 2-09-20.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Револююе проспект.

Типография из-ва «Грозненский рабочий» Проспект Революции.

СФ05018. Заказ № 454.